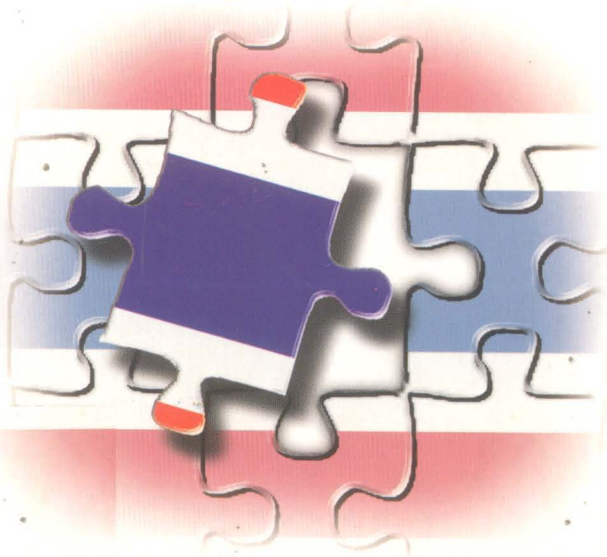

ปาฐกถา ป้าย อิงภากรณ์

ยุทธศาสตร์ชาติ

๑

เพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ
สังคม และศีลธรรม

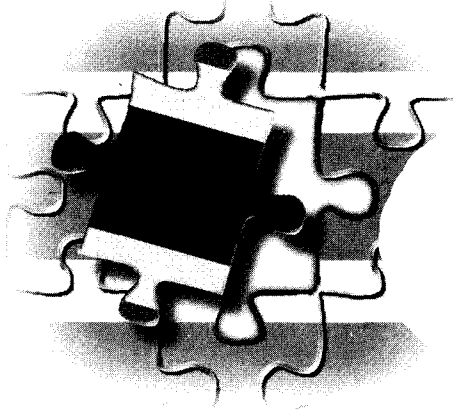

ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี

ปาฐกถาพิเศษ
ป่วย อิงภากรณ์

ยุทธศาสตร์ชาติ

เพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ
สังคมและศีลธรรม

ศาสตราจารย์นายแพทย์ ประเวศ วะสี

ยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคมและศีลธรรม

โดย ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี

พิมพ์ครั้งที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๑

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

ประเวศ วะสี.

ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคมและศีลธรรม.

-- กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน, 2541.

88 หน้า

1. เศรษฐศาสตร์สังคม.

I. ชื่อเรื่อง.

306.3

ISBN : 974-8316-54-8

จัดพิมพ์โดย

สำนักพิมพ์ **หมอชาวบ้าน**

๓๖/๖ ซอยประดิพัทธ์ ๑๐ ถนนประดิพัทธ์ แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพฯ ๑๐๕๐๐

โทรศัพท์ ๒๓๑-๑๘๐๖, ๒๓๘-๐๔๘๑ โทรสาร ๒๓๑-๑๘๐๖

คำนำ

เนื้อความในหนังสือเล่มนี้เกิดจากการแสดงปาฐกถาป่วย อังภากรณ์ ครั้งที่ ๖ ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ ๕ มีนาคม พ.ศ.๒๕๕๑ อันเป็นวันคล้ายวันเกิดท่านอาจารย์ป่วย อาจารย์ป่วยเป็นคนไทยที่รักชาติบ้านเมือง และพยายามรับใช้บ้านเมือง โดยใช้ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ และใช้วิชาความรู้อย่างหาที่เปรียบได้ยาก ลูกศิษย์และสาธุชนจึงเทิดทูนท่านในฐานะสัจบุรุษและปุษนียบุคคล ซึ่งก่อให้เกิดความบังคาลใจแก่อนุชนคนรุ่นหลัง ในความจริง ความงาม และความถูกต้อง

“สันติประชาธรรม” เป็นสัญลักษณ์ของท่านอาจารย์ป่วย ลูกศิษย์ลูกหาและผู้ที่เกี่ยวข้องกับท่านอาจารย์ป่วย ตลอดจนคนไทยทั่วไปที่ต้องการเห็นความดีและความงามบังเกิดขึ้นในบ้านเมืองของเรา น่าจะพยายามทำความเข้าใจว่า “สังคมสันติประชาธรรม” คืออะไร และจะสร้างให้เกิดขึ้นได้อย่างไร ปาฐกถาป่วย อังภากรณ์ ครั้งที่ ๖ เรื่อง “ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคม และศีลธรรม” ที่อยู่ในมือท่านเล่มนี้ เป็นความพยายามที่จะตอบคำถามนั้น เพื่อสนองคุณท่านอาจารย์ป่วยและชาติบ้านเมือง โปรดพยายามทำความเข้าใจ ลองปฏิบัติดัดแปลงปรับปรุงให้ดีกว่าที่กล่าวไว้ขึ้นไปเรื่อยๆ เพื่อสร้างสังคมสันติประชาธรรมให้เกิดขึ้นในบ้านเมืองของเรา

ประเวศ วะสี

สารบัญ

๑. อาจารย์ป่วย กับสันติประชาธรรม	๑
✓๒. วิกฤตเศรษฐกิจสังคมไทย	๓
✓๓. ชั้นที่ ๕ ของสังคมไทยอ่อนแอ	๕
* ๔. วิธีคิด : ระบบ โครงสร้าง การผุดบังเกิด (Emergence)	๑๐
* ✓๕. ความสัมพันธ์ของชั้นที่ ๕ ทางสังคม	๑๘
* ๖. ประเทศธรรมบาล (Good Governance)	๒๓
* ✓๗. ยุทธศาสตร์พุ่งเป้าที่สังคมเข้มแข็ง (สังคมสันติประชาธรรม)	๒๖
* ✓๘. การพัฒนาทุกด้านมุ่งสร้างสังคมเข้มแข็ง	๓๑
* ✓๙. ความเป็นชุมชน-ความเป็นประชาคม รฐานรากของสังคม	๓๓
๑๐. เศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจพื้นฐาน เศรษฐกิจชุมชน	๔๓
๑๑. ประชาคมตำบล จุดยุทธศาสตร์ของเศรษฐกิจชุมชน	๔๘
๑๒. วิธีการ ๑๐ ประการ ในการสนับสนุนเศรษฐกิจพอเพียง (ธรรมจักรแห่งเศรษฐกิจพอเพียง)	๕๑
๑๓. กลุ่มไม่เป็นทางการ และประชาคม พลังแห่งการขับเคลื่อนงานที่ยาก	๕๘
* ๑๔. พลังสร้างสรรค์ของแต่ละปัจเจกบุคคลและตาข่ายสังคม	๖๑
* ๑๕. สรุป	๖๔

อาจารย์ป่วย กับสันติประชาธรรม

“สันติประชาธรรม” เป็นโลโก้หรือสัญลักษณ์ของท่านอาจารย์ป่วย อัจฉาภรณ์ ท่านเคยเขียนบทความเรื่อง “ประชาธรรมโดยสันติวิธี” ซึ่งหมายถึงการต่อสู้ให้ได้ซึ่งประชาธิปไตยโดยสันติวิธี เรื่องนี้เมื่อได้รวบรวมตีพิมพ์บทความหลายบทของท่านเป็นหนังสือและตั้งชื่อหนังสือว่า “สันติประชาธรรม” รวมทั้งความคิดความอ่านของท่านในทางเศรษฐศาสตร์ก็ดี ทางการศึกษาก็ดี ในทางศาสนาก็ดี ทำให้ “สันติประชาธรรม” เป็นอุดมการณ์ของสังคมที่หมายถึงสันติภาพ ประชาธิปไตย ประสิทธิภาพ และมนุษยธรรม

“สันติประชาธรรม” ได้กลายเป็นความใฝ่ฝันและอุดมการณ์ของคนรุ่นใหม่ที่สนใจเรื่องของบ้านเมือง ผู้ต้องการเห็น “สังคมสันติประชาธรรม” และได้พยายามทำงานกันในด้านต่างๆ ที่คิดว่าจะนำไปสู่สังคมสันติประชา-

ธรรม สำหรับนักทำงานเหล่านี้ เพียงการนึกถึงอาจารย์ป่วย หรือภาพอาจารย์ป่วย หรือชื่ออาจารย์ป่วย ก็เพียงพอที่จะกระตุ้นเข้าไปถึงส่วนลึกของจิต-สำนึกแห่งสันติประชาธรรม

คำถามก็คือ สังคมสันติประชาธรรมกำลังเกิดขึ้นจริงหรือไม่

วิกฤตเศรษฐกิจสังคมไทย

การเมืองไทยที่ผ่านการต่อสู้ด้วยสันติวิธีมาในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖, ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๙, พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ และการปฏิรูปการเมือง พ.ศ. ๒๕๔๐ มีความก้าวหน้าไปหลายประการ อันจะป้องกันการจลาจลจากวิกฤตเศรษฐกิจได้ ต่างจากอินโดนีเซียที่การเมืองรวมศูนย์อำนาจมานาน เมื่อกระทบวิกฤตเศรษฐกิจอาจปะทุเป็นจลาจลได้ง่าย นับเป็นข้อดีในการพัฒนาทางการเมืองของไทย

การต่อสู้ของประชาชนในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม, ๖ ตุลาคม และ ๑๙-๒๐ พฤษภาคม เป็นการศึกษาบทบาทของกองทัพในการเข้ามาถืออำนาจทางการเมืองอย่างถาวร การมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่เพื่อการปฏิรูปการเมือง ใน พ.ศ. ๒๕๔๐ ก็ทำให้การเมืองไทยก้าวหน้าไปอีกก้าวใหญ่ ซึ่งการเมืองจะต้องโปร่งใสและถูกตรวจสอบมากขึ้น

แต่ใน ๕๐ ปีที่ผ่านมา เราทำลายป่าไม้ ซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติของเราไปกว่าเท่าตัว ในเนื้อที่ของประเทศไทย ๓๒๑ ล้านไร่ เมื่อ ๕๐ ปีที่แล้ว มีเนื้อที่เป็นป่ากว่า ๒๒๐ ล้านไร่ หรือ ๗๐ เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ ปัจจุบันเหลือเนื้อที่เป็นป่าไม่ถึง ๘๐ ล้านไร่ หรือน้อยกว่า ๒๕ เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ นี่เป็นพฤติกรรมของการทำลายตัวเองอย่างหนึ่ง คือทำลายสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ หรือร่างกายของตัวเอง ขณะเดียวกันชุมชนชนบทก็ล้มสลายลงเพราะเศรษฐกิจที่มั่งคั่งกำไร ประเภทที่ไปบีบบังคับธรรมชาติและคนส่วนใหญ่ ไปเป็นการเพิ่มพูนโภคทรัพย์ให้แก่คนส่วนน้อย และเมื่อเศรษฐกิจของคนส่วนน้อยที่มีโภคทรัพย์มากเกิดวิกฤตขึ้น ก็เป็นวิกฤตของคนทั้งประเทศ เงินหมดประเทศและยังเป็นหนี้ต่างประเทศถึง ๕ ล้านล้านบาท นับเป็นวิกฤตการณ์ของเศรษฐกิจสังคมครั้งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์ประเทศไทย

จะไม่กล่าวถึงสภาพวิกฤตมากไปกว่านี้เพราะทราบกันดีอยู่แล้วเพื่อจะได้ใช้เวลากับเรื่องสาเหตุและวิธีการแก้ไข

ขั้นที่ ๕ ของสังคมไทยอ่อนแอ

สาเหตุของวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจสังคมไทย มีทั้งจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ในที่นี้จะพูดถึงปัจจัยภายใน เพราะเป็นส่วนที่เราแก้ไขได้ด้วยตัวของเราเอง และจำเป็นต้องแก้ไข

สังคมไทยมีความอ่อนแอในเรื่องใหญ่ๆ ถึง ๕ ประการ คือ

๑. ศีลธรรมอ่อนแอ
๒. ปัญญาอ่อนแอ
๓. ระบบเศรษฐกิจอ่อนแอ
๔. ระบบรัฐอ่อนแอ
๕. สังคมอ่อนแอ

ถ้าเราเรียกองค์ประกอบของสังคมดังกล่าวข้างต้นว่าขั้นที่ ๕ ของสังคม หรือเบญจขั้นของสังคม ก็อาจกล่าวได้ว่าขั้นที่ ๕ ของสังคมไทย

อ่อนแอ

๑. ความอ่อนแอทางศีลธรรม

ศีลธรรมเป็นเรื่องสำคัญที่กำหนดความสำเร็จในเรื่องอื่นๆ แต่ถ้าศีลธรรมอ่อนแอแล้วย่อมนำไปสู่ภาวะวิกฤตในทุกเรื่อง ประเทศไทยเป็นเมืองพุทธก็จริง แต่มีปัญหาศีลธรรมมาก การลักขโมยมีอยู่ทั่วถึงทั่วประเทศ การคอร์รัปชั่นระดับชาติ การฆ่ากันตายเคยมีอัตราสูงเป็นที่สองในโลก รวมทั้งการละเมิดสิทธิเด็กและสตรี การทำลายสิ่งแวดล้อม และการเห็นประโยชน์ส่วนตนหรือพรรคพวกมากกว่าประโยชน์ส่วนรวมจนเชื่อถือไม่ได้ การขาดความเชื่อถือ (Trust) กระทบเศรษฐกิจ เพราะความเชื่อถือได้เป็นทุนทางเศรษฐกิจที่สำคัญ คนไทยยังขาดจิตสาธารณะ หรือ Public Mind ยังมีจิตคับแคบ เห็นแก่ตัว เห็นแก่พรรคพวก ทำให้ไม่สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมใหญ่ได้อย่างสมดุล การขาดความสมดุลก็คืออาการป่วย ซึ่งจะต่อไปเป็นวิกฤต

๒. ความอ่อนแอทางปัญญา

สังคมไทยมีวัฒนธรรมอำนาจมากกว่าวัฒนธรรมปัญญา นิยมใช้ความเห็นมากกว่าการสร้างความรู้ การศึกษาก็เน้นการท่องจำมากกว่าการทำ การคิด การสร้างความรู้ สื่อมวลชนก็ถูกใช้ไปในทางกระตุ้นกิเลสตัณหาทางวัตถุนิยมมากกว่าการสร้างปัญญา การค้นคว้าวิจัยเพื่อสร้างความรู้ เพื่อเอาความรู้ไปใช้ประโยชน์มีน้อยมาก สังคมทั้งสังคมจึงอ่อนแอทางปัญญา จะว่าเป็นวิกฤตการณ์ทางปัญญาก็ได้ ความอ่อนแอทางปัญญาทำให้ไม่สามารถประคองตัวอยู่ในสมดุลได้ จึงเจ็บป่วยและวิกฤต

๓. ความอ่อนแอของระบบเศรษฐกิจ

ระบบเศรษฐกิจของเราเป็นระบบที่ทอดทิ้งและทำลายเศรษฐกิจของฐานล่างให้อ่อนแอ มุ่งส่งเสริมคนส่วนน้อยข้างบนให้มีเงินมาก แต่เศรษฐกิจข้างบนก็ไม่ใช้เศรษฐกิจจริง แต่เป็นเศรษฐกิจเทียม ที่ชักย้ายถ่ายเทเงินกำไรกัน มากกว่าเป็นการผลิตทางเศรษฐกิจจริงๆ มีความฉ้อฉล คดโกง เอาเปรียบสูง ปราศจากการค้นคว้าวิจัยให้เข้มแข็งทางปัญญา และพัฒนาคนอย่างต่อเนื่อง

ในเมื่อระบบเศรษฐกิจมีลักษณะเช่นนี้ คือฐานล่างอ่อนแอ ข้างบนมีความเทียมและฉ้อฉล ระบบทั้งระบบจึงอ่อนแอจนพังทลายลง เกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจครั้งใหญ่ในปัจจุบัน

๔. ความอ่อนแอของระบบรัฐ

ระบบรัฐซึ่งประกอบด้วยระบบการเมืองและระบบราชการอ่อนแออย่างยิ่ง เพราะขาดความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ ขาดปัญญา และมีการคอร์รัปชันสูง อำนาจอัฐนั้นปกคลุมไปทั่วทุกปริมณฑลของสังคม ในเมื่ออำนาจอัฐไม่ถูกต้องย่อมส่งผลเสียอย่างทั่วถึงทุกๆ มิติ ทั้งเรื่องศีลธรรม เรื่องปัญญา เรื่องเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความอ่อนแอของระบบรัฐจึงเป็นต้นเหตุสำคัญของวิกฤตการณ์

✓๕. ความอ่อนแอของสังคม

โครงสร้างทางสังคมไทย เป็นโครงสร้างทางดึง คือเป็นความสัมพันธ์กันเชิงอำนาจ ระหว่างคนข้างบนที่มีอำนาจกับคนข้างล่างที่ไม่มีอำนาจ เป็นนายกับไพร่ หรือเป็นเจ้านายกับลูกน้อง คนมีอำนาจข้างบนจะ

ดิ่งสิ่งต่างๆ จากคนข้างล่างไปเข้าตัว ทั้งเศรษฐกิจและเกียรติยศ คนข้างล่างจะไม่มีเกียรติและยากจน เมื่อคนข้างล่างถูกบีบบังคับเอาเปรียบก็จะเก เช่น หนึ่งงาน ขโมยของหลวง และแสวงหาผู้อุปถัมภ์ กลายเป็นสังคมอุปถัมภ์ ผู้คนคิดพึ่งผู้อื่น ไม่คิดพึ่งตัวเอง

สังคมที่มีความสัมพันธ์ทางดิ่งเช่นนี้จะอ่อนแอ อ่อนแอทั้งทางศีลธรรม ทางปัญญา ทางเศรษฐกิจ ทางอำนาจรัฐที่ไม่ถูกต้อง เพราะผู้คนไม่รู้สิทธิเกียรติแห่งความเป็นคนที่เท่าเทียมกัน ไม่มีความร่วมมือในแนวรวม หรือในฐานะที่มีคุณค่าความเป็นคนเท่าเทียมกัน มีการเรียนรู้น้อย เพราะคนมีอำนาจก็ใช้อำนาจไม่ใช้ความรู้ คนไม่มีอำนาจก็ต้องรับคำสั่งจากผู้มีอำนาจ โดยไม่ต้องใช้ความรู้ ระบบอำนาจในแนวดิ่งปราศจากการคานอำนาจ และการตรวจสอบอำนาจ จึงนำไปสู่ความฉ้อฉลคอร์รัปชัน เมื่อความฉ้อฉลคอร์รัปชันไปเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจขนาดใหญ่ ก็ก่อให้เกิดการพังทลายลงทั้งหมด

สังคมที่มีความสัมพันธ์ทางดิ่งนี้ตรงข้ามกับสังคมที่มีความสัมพันธ์ทางราบ ที่ตั้งอยู่บนหลักศีลธรรมพื้นฐานว่าทุกคนมีคุณค่าแห่งความเป็นคนเสมอกัน มีศักยภาพที่จะมีความเอื้ออาทรต่อกัน มีศักยภาพที่จะรวมกลุ่มด้วยความเท่าเทียมกัน (ไม่ใช่สัมพันธ์กันแบบเจ้านายกับลูกน้อง) เรียนรู้ร่วมกัน ในรูปของการเป็นกลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ สหกรณ์ ชุมชน หรือประชาคม สังคมที่มีการรวมกลุ่มกันเช่นนี้มากมาย เป็นสังคมที่มีความสัมพันธ์ทางราบ เรียกว่าเป็นประชาสังคม (Civil Society) หรือ สังคมประชาธิปไตย หรือ สังคมเข้มแข็ง หรือ สังคมสันติประชาธรรม

ความเป็นประชาสังคมเป็นตัวกำหนดให้เศรษฐกิจดี การเมืองดี และ

ศีลธรรมดี*

สังคมใดที่เป็นสังคมอ่อนแอ ก็ขาดความเป็นประชาสังคม เศรษฐกิจจะไม่ดี การเมืองจะไม่ดี และศีลธรรมจะไม่ดี แม้เศรษฐศาสตร์ศีลธรรมก็ไม่เกิด หากขาดความเป็นประชาสังคม ถ้าเข้าใจความจริงข้อนี้ จะเข้าใจสังคมไทย ว่าทั้งๆ ที่เป็นเมืองพุทธและพุทธศาสนาเป็นของดีแต่ศีลธรรมเสื่อม เพราะพุทธศาสนาเข้ามาอยู่ในสังคมที่มีโครงสร้างทางดิ่งและโครงสร้างทางดิ่งได้เข้าครอบงำพุทธศาสนาด้วย โครงสร้างทางดิ่งจึงเป็นโครงสร้างที่ทำให้สังคมอ่อนแอ

ความอ่อนแอทั้ง ๕ ประการ คือ

- อ่อนแอทางศีลธรรม
- อ่อนแอทางปัญญา
- อ่อนแอทางระบบเศรษฐกิจ
- อ่อนแอทางระบบอำนาจรัฐ
- อ่อนแอทางสังคม

องค์ประกอบดังกล่าวมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และทำให้สังคมไทยทั้งสังคมอ่อนแอ มีภูมิคุ้มกันต่ำ เจ็บป่วย และวิกฤตได้ง่าย

เนื่องจากองค์ประกอบของความอ่อนแอทั้ง ๕ ประการไม่ได้ทรงตัวอยู่โดดๆ แต่มีความสัมพันธ์กัน ก่อนที่จะพูดถึงมรรควิธีหรือยุทธศาสตร์ในการแก้ไข จึงควรทำความเข้าใจถึงสัมพันธ์ภาพของเหตุปัจจัย โดยเฉพาะวิธีคิด

* ดู “Making Democracy Word : Civic Traditions in Modern Italy” โดย Robert Putnam, 1993.

วิธีคิด : ระบบ โครงสร้าง การผุดบังเกิด (Emergence)

คนไทยมีปัญหาเรื่องการคิด

มักไม่เข้าใจระบบ และโครงสร้าง จึงคิดไม่ตลอด และไปไม่ได้ถึง
มรรค หรือมรรควิธีในการทำให้สำเร็จ มักคิดเฉพาะส่วนใดส่วนหนึ่งของ
ทั้งหมด

อุปมากับรถยนต์ รถยนต์ทั้งคันเป็นระบบ ประกอบด้วยส่วนต่างๆ
ที่เข้ามาสัมพันธ์เพื่อให้เกิดเป็นรถยนต์ทั้งคัน ถ้าเราสนใจเพียงล้อ หรือเพียง
พวงมาลัย หรือเพียงคาบูเรเตอร์ แต่ไม่สนใจที่จะสร้างองค์ประกอบให้ครบ
ทั้งระบบ เราก็จะไม่สำเร็จประโยชน์ คือไม่มีรถยนต์ทั้งคันที่วิ่งได้

การทำอะไรๆ มักจับแง่เดียว หรือส่วนเดียว แล้วหวังว่าจะเกิดความ
สำเร็จ ซึ่งก็จะไม่เกิดเพราะเกิดไม่ได้ เนื่องจากองค์ประกอบไม่ครบทั้งระบบ
อีกเรื่องหนึ่ง คือ เรื่องโครงสร้าง คนไทยเกือบไม่มีวิธีคิดเชิงโครง-

สร้างเลย ทั้งๆ ที่สรรพสิ่งล้วนเป็นโครงสร้าง และโครงสร้างกำหนดคุณสมบัติสิ่งของต่างๆ ในโลกนี้ ไม่ว่าจะเป็น คน สัตว์ ต้นไม้ แก๊ส โลหะ ล้วนประกอบด้วยของอย่างเดียวกันทั้งสิ้น คือ โปรตอน นิวตรอน และ อิเล็กตรอน แต่มันมีคุณสมบัติต่างกัน เพราะ โครงสร้างต่างกัน

โต๊ะ บ้าน เรือ ทำด้วยไม้เหมือนกัน แต่คุณสมบัติของความเป็นโต๊ะ ความเป็นบ้าน และความเป็นเรือ ต่างกัน เพราะโครงสร้างของโต๊ะ ของบ้าน ของเรือ ต่างกัน จึงทำให้เกิดคุณสมบัติต่างกัน

ในสังคม ถึงจะประกอบด้วยคนหลายคน แต่ก็มีโครงสร้าง และ โครงสร้างสังคมกำหนดคุณสมบัติของสังคม ดังที่โครงสร้างสังคมทางดิ่ง กับโครงสร้างทางสังคมทางราบกำหนดคุณสมบัติของสังคมอย่างแรง ตามที่กล่าวถึงในตอนๆ ๓ หัวข้อที่ (๕)

คนส่วนใหญ่ รวมทั้งนักวิชาการที่มีชื่อเสียง มักกล่าวว่า “สังคมประกอบด้วยคนหลายคน ถ้าแต่ละคนเป็นคนดี สังคมทั้งหมดก็ดีเอง” เพราะฉะนั้นวิธีที่จะทำให้สังคมดี ก็คือพัฒนาแต่ละคนให้เป็นคนดี การพัฒนาแต่ละคนให้ดีที่สุดเป็นเรื่องจำเป็น แต่ไม่เพียงพอและจะไม่เกิดสังคมที่ดี เพราะขาดองค์ประกอบเรื่องโครงสร้าง

อิฐ ทราช ปูน ไม้ กระเบื้อง ถ้ามันแยกๆ กันอยู่ โดยไม่มาเชื่อมต่อกันเป็นโครงสร้างของบ้าน ก็จะไม่มียาน ต่อให้พัฒนาแต่ละส่วนให้มีคุณภาพสูงเท่าใดก็ไม่เป็นบ้าน เพราะไม่ทำโครงสร้างของบ้าน ถ้าต้องการบ้านอยู่ ต้องเอาส่วนต่างๆ มาต่อกันเข้าเป็นโครงสร้างของบ้าน เมื่อมีโครงสร้างแล้ว จะต่อเติมตกแต่งให้สวยให้น่าอยู่เพิ่มขึ้นอย่างไรก็ได้ ถ้าทำแต่ชิ้นส่วนแต่ไม่ทำโครงสร้าง ก็ไม่มีวันมีบ้านอยู่ คนไทยมักทำเป็นชิ้นๆ แต่ไม่ทำโครงสร้าง เช่น เรื่องศีลธรรม ก็จะมองแต่เรื่องจิตใจโดดๆ ไม่ตั้งคำถามว่า “โครงสร้าง

ของศีลธรรม” คืออะไร แล้วก็พัฒนาศีลธรรมไม่สำเร็จ จริงอยู่เรื่องจิตใจเป็นเรื่องสำคัญ แต่จิตใจก็เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างทางศีลธรรม เมื่อสนใจจิตใจอย่างเดียวแต่ไม่สนใจโครงสร้าง ก็เหมือนพัฒนาอิฐหรือทรายอย่างเดียวโดยไม่ก่อโครงสร้างของบ้าน ต่อให้พัฒนาอิฐหรือทรายจนเป็นทอง ก็ยังคงไม่มีบ้านอยู่ เพราะไม่ได้สร้างโครงสร้างของบ้าน

เรื่องคน ก็มักจะมองกันว่าเป็นคนดีคนชั่วแบบตายตัวในตัวของตัวเอง โดยไม่มองว่าขณะหนึ่งๆ เขากำลังเชื่อมโยงกับโครงสร้างอะไร คนคนเดียวกันอาจเชื่อมโยงกับหลายโครงสร้าง สุดแล้วแต่ละขณะหรือเรื่องที่เกี่ยวข้อง ถ้าเขาได้เชื่อมกับโครงสร้างที่ดี เขาก็จะทำดีและมีประโยชน์ไม่ควรตัดสินใจตายตัวโดยไม่พยายามแก้ไขปัญหาโดยเชื่อมโยงและสร้างโครงสร้างที่ดี

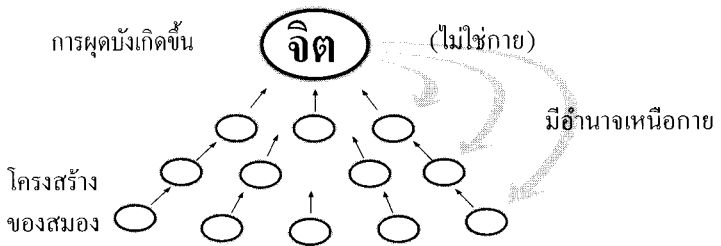
เมื่อขาดความคิดเชิงระบบ และเชิงโครงสร้าง ก็จะมองอะไรเป็นเรื่องความดีเลวของปัจเจกบุคคล หรือเรื่องจิตใจล้วนๆ ซึ่งเป็นการคิดแบบแยกส่วนชนิดหนึ่ง เมื่อคิดแบบแยกส่วนโดยไม่เห็นความจริงของทั้งหมด ก็แก้ปัญหาไม่สำเร็จ ผู้ที่สนใจไฟธรรม และพยายามส่งเสริมศีลธรรมโดยพัฒนาจิตใจอย่างเดียว จึงไม่ประสบความสำเร็จ ดังประเทศไทยเป็นตัวอย่างซึ่งทั้งๆ ที่เป็นเมืองพุทธ และพุทธศาสนาก็เป็นของดี ตลอดจนมีชาวพุทธที่พยายามส่งเสริมการพัฒนาจิตใจ แต่ปรากฏว่าสังคมไทยเสื่อมเสียทางศีลธรรมขนาดหนัก อย่างที่ยังมองไม่เห็นทางจะแก้ไขได้เลย และจะแก้ไขไม่ได้ ถ้าไม่เข้าใจเรื่องระบบและโครงสร้าง

การผุดบังเกิด (Emergence)* เป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติอย่าง

* คำว่า Emergence ยังอยู่ในการแสวงหาคำศัพท์ภาษาไทยเพื่อเลือกใช้ คำว่า “ผุดบังเกิด” เสนอโดย ดร.สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์

หนึ่ง ซึ่งถ้าเข้าใจจะช่วยให้เข้าใจความจริงมากขึ้น และทำให้กำหนดยุทธศาสตร์ในการแก้ปัญหาได้จริง

เมื่อไฮโดรเจน 2 อะตอม (H_2) จับกับออกซิเจน 1 อะตอม (O) เกิดอณู H_2O ซึ่งคือ น้ำ ความเป็นน้ำไม่ใช่คุณสมบัติของทั้งไฮโดรเจนหรือออกซิเจน ความเป็นน้ำผุดบังเกิด (emerge) หรือปรากฏขึ้นใหม่ จากโครงสร้าง H_2O คุณสมบัติของสิ่งที่ผุดบังเกิดขึ้นใหม่ ไม่สามารถพยากรณ์ได้จากคุณสมบัติของไฮโดรเจนหรือออกซิเจน ความเป็นน้ำผุดบังเกิดขึ้นใหม่โดยสิ้นเชิง มาจากของเก่าแต่ไม่เหมือนของเก่า เป็นของใหม่ที่อยู่นอกมิติกับของเก่า

รูปที่ ๑. จิตผุดบังเกิดขึ้นจากโครงสร้างสมองเป็นองค์ประกอบ เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็ไม่ใช่กาย เป็นคนละมิติกัน และมามีอำนาจเหนือกาย

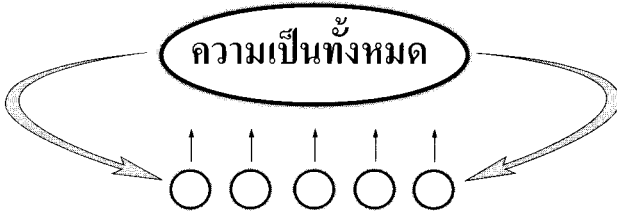
จิต เป็นการผุดบังเกิดจากการก่อตัว (สังขาร) ของปัจจัยต่างๆ สมอง และระบบประสาทเป็นโครงสร้าง เมื่อมีโครงสร้างอย่างนี้เป็นองค์ประกอบ ความเป็นจิตก็บังเกิดขึ้นมา ซึ่งเป็นคนละมิติกับกาย และย้อนกลับมามีอำนาจเหนือกาย หรือกล่าวได้ว่าความเป็นจิตเกิดมาจากกายเป็นองค์ประกอบ แต่มีอำนาจเหนือกาย (รูปที่ ๑)

รูปที่ ๒. ส่วนต่างๆ ของนกบินไม่ได้เลย แต่ความเป็นนก หรือความเป็นทั้งหมด
บินได้

อณู และส่วนต่างๆ ในร่างกายของนก ประกอบกันเกิดความเป็นนก
ความเป็นนกเกิดจากส่วนต่างๆ ประกอบกัน แต่ความเป็นนกมี
อำนาจเหนือส่วนประกอบต่างๆ เพราะความเป็นนกบินได้ พาส่วน
ประกอบไปทางไหนก็ได้ แต่ส่วนประกอบแต่ละส่วนของนกบินไม่ได้เลย
ความเป็นนกจึงเป็นมิติใหม่ ที่เกิดมาจากโครงสร้างต่างๆ แต่เป็นมิติใหม่ที่
เกิดขึ้นจากความเป็นทั้งหมด (whole) และมีอำนาจเหนือส่วนต่างๆ ที่มา
ประกอบกันเป็นนก

เราตรวจสอบมองทำอะไรๆ ก็ไม่เจอจิต แต่จิตก็มีอยู่จริง แต่เป็นคนละ
มิติกับกาย เป็นคุณสมบัติที่ผุดบังเกิดขึ้นใหม่ แล้วไปมีอำนาจเหนือกาย
ทำนองเดียวกับความเป็นนกที่มีอำนาจเหนือส่วนประกอบต่างๆ ในร่างกาย
ของนก

รูปที่ ๓. ส่วนประกอบ (parts) ทำให้เกิดความเป็นทั้งหมด (whole) ความเป็นทั้งหมดเมื่อเกิดขึ้นแล้วมามีอำนาจเหนือส่วนประกอบ

เรามักคิดแบบแยกส่วนและทางเดียว (one way) เช่น จากบนลงล่าง (top down) หรือจากล่างขึ้นบน (bottom up) แต่ความจริงคือ

ส่วนประกอบ (parts) ทำให้เกิดความเป็นทั้งหมด (whole) ความเป็นทั้งหมดเมื่อเกิดขึ้นแล้วมามีอำนาจเหนือส่วนประกอบ

ตัวอย่างข้างต้น เป็นทั้ง ๒ อย่างพร้อมๆ กัน คือ ข้างล่างทำให้เกิดข้างบน และข้างบนมีผลต่อข้างล่าง ลูกศรทั้งชี้ขึ้นและชี้ลง ดังนี้

ความเป็นทั้งหมดผุดบังเกิดขึ้นใหม่ (emerge) ออกมาจากการมีส่วนประกอบพอดี หรือเหมาะสมแก่การบังเกิดขึ้น ความเป็นทั้งหมดเป็นมิติใหม่ ไม่เหมือนส่วนประกอบ เช่น ความเป็นนก ไม่ใช่ปีก ไม่ใช่ขา ไม่ใช่กระเพาะของนก ปีก ขา หรือกระเพาะ ไม่สามารถบินได้ด้วยตัวของมันเอง แต่ความเป็นทั้งหมดคือความเป็นนกบินได้ ส่วนต่างๆ ของนกกลับมาขึ้นกับความ เป็นนก สุดแต่ความเป็นนกจะพามันไปไหนๆ และถ้าความเป็นนกสิ้นสุดลง ส่วนประกอบต่างๆ ก็แตกกระจายเนาเปื้อยผุพังไป

ทำนองเดียวกับที่จิต หรือวิญญาณ (consciousness) ที่มีกาย

เป็นองค์ประกอบ แต่เป็นอีกมิติหนึ่งที่ไม่เหมือนกาย แต่มีอำนาจเหนือกาย
ตรงนี้ควรจะสังเกตคาถาในปฏิจกสมุปบาท ที่ว่า

สังขาร ปัจจยา วิญญาน

(สังขาร เป็นปัจจัย ให้เกิดวิญญาน)

สังขารหมายถึง การก่อตัว (formation)

เรื่องจิตหรือวิญญาน หรือ consciousness ขณะนี้ในตะวันตก
กำลังมีผู้ศึกษากันอย่างมาก* เพราะเริ่มเข้าใจว่าจิตมีอำนาจเหนือกาย หรือ
วัตถุ จึงมีผลต่อกายทั้งหมดและพฤติกรรม ผู้สนใจควรศึกษาค้นคว้าให้
ละเอียด และเปรียบเทียบกับเรื่องจิตในพุทธศาสนาเพราะมีความสำคัญมาก
ในที่นี้จะกล่าวเพียงสั้น ๆ แค่นี้ จะไม่เข้าไปสู่การถกเถียงเรื่องจิตนิยมกับ
วัตถุนิยมเพื่อไม่ให้ยาวและเสียภาพรวม ที่จะสรุปไปเน้นเรื่องพุทธศาสตร์

แต่ขอย้ำความสำคัญของความจริงทางระบบ โครงสร้าง และความ
ซับซ้อน (complexity) ในระบบที่ซับซ้อนมากๆ ความซับซ้อนมีมากเสีย
จนกระทั่งดูเหมือนไม่อาจเข้าใจได้ แต่ก็มีerkค้นคว้าจนพบวิทยาศาสตร์
แห่งความซับซ้อน (Science of Complexity) ซึ่งเป็นทฤษฎีทางวิทยา-
ศาสตร์ล่าสุด ที่เรียกขานกันว่าเป็นทฤษฎีวิทยาศาสตร์แห่งศตวรรษที่ 21
และเชื่อกันว่าสามารถอธิบายระบบที่ซับซ้อนได้ทุกอย่าง ทั้งทางกายภาพ
ทางชีววิทยา และสังคม

สังคมเป็นระบบที่ซับซ้อนอย่างยิ่ง ความสัมพันธ์ในความซับซ้อน
มีหลายมิติ ทั้งรูปธรรม และนามธรรม ทั้งที่เป็นส่วนประกอบ และความ
เป็นทั้งหมดที่ผุดบังเกิดขึ้นใหม่ (emerge) ดังอธิบายข้างต้น ถ้าเราไม่เข้า-

* ดูหนังสือของ Ken Wilber ในชื่อต่างๆ

ใจความสัมพันธ์ของมิติต่างๆ ในความซับซ้อน เราก็จะแก้ปัญหาหรือพัฒนา
สังคมไม่สำเร็จอย่างที่เป็นอย่างอยู่ เพราะเรามักทำแบบแยกส่วน เช่น พัฒนา
เศรษฐกิจแบบแยกส่วน หรือพัฒนาจิตแบบแยกส่วน ซึ่งไม่ปรากฏว่าพัฒนา
ศีลธรรมสำเร็จ และดูไม่มีความหวังที่จะสำเร็จ ทั้งยังรู้และคิดแบบเดิม ซึ่งเป็น
การรู้และคิดที่ไม่ครบถ้วน > **ความรู้บูรณาการ**.

แต่ถ้าเข้าใจระบบ โครงสร้าง และความสัมพันธ์ในความซับซ้อน
จะเข้าใจยุทธศาสตร์ที่ชัดเจน อันจะนำไปสู่ความสำเร็จ

๕

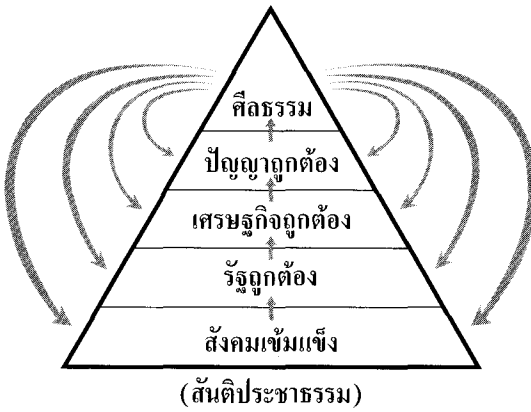
ความสัมพันธ์ของขั้น ๕ ทางสังคม

ในตอนที ๓ ได้กล่าวถึงขั้น ๕ ของสังคมว่าประกอบด้วย

- ศีลธรรม
- ปัญญา
- เศรษฐกิจ
- รัฐ
- สังคมเข้มแข็ง

สังคมที่จะสมประกอบต้องประกอบด้วยขั้นทั้ง ๕ ถ้าขาดไปอย่างใดอย่างหนึ่งก็ไม่สมประกอบ ขั้นแต่ละขั้นเป็นทั้งเหตุและผลของอีก ๔ ขั้น กล่าวคือ

๑. ศีลธรรม เหมือนจิต หรือวิญญาณของสังคม ศีลธรรมย่อมเกิด

รูปที่ ๔. แสดงความสัมพันธ์ของขั้น ๕ ของสังคม ทั้งขาขึ้นและขาลง ศีลธรรม
เปรียบประดุจจิตหรือวิญญาณที่ผุดบังเกิดขึ้นจากการมีขั้นอื่นอีก ๔ ขั้น
และเมื่อเกิดขึ้นแล้วก็มีผลอันยิ่งใหญ่ต่อขั้นอื่นอีก ๔ ขั้น

จากสังคมมีปัญหาถูกต้อง เศรษฐกิจถูกต้อง รัฐถูกต้อง และสังคมเข้มแข็ง
แต่ขณะเดียวกันศีลธรรมมีผลอย่างยิ่งใหญ่ที่ทำให้ปัญญาถูกต้อง เศรษฐกิจ
ถูกต้อง รัฐถูกต้อง และสังคมเข้มแข็ง ดังรูปที่ ๔

๒. ปัญญา สังคมต้องมีปัญญาถูกต้อง คือรู้ตัวเอง รู้สิ่งแวดล้อมที่
จะทำให้เกาะกุมองคาพยพของสังคมไว้ด้วยกัน ถ้าสังคมปัญญาอ่อน
ขั้นอื่น ๆ ของสังคมย่อมอ่อนหมด เสียสมดุลและวิกฤตได้ง่าย

ปัญญาถูกต้องทำให้เศรษฐกิจถูกต้อง รัฐถูกต้อง สังคมเข้มแข็ง และ
มีศีลธรรม

๓. เศรษฐกิจถูกต้อง เศรษฐกิจถูกต้องหมายถึงเศรษฐกิจที่เป็นไป

เพื่อความเข้มแข็งของชั้นอื่น ๆ ทัวพร้อม ไม่ใช่เศรษฐกิจแยกส่วน เป็นเศรษฐกิจเพื่อเศรษฐกิจ หรือเศรษฐกิจเพื่อเงิน อันทำให้ชั้นอื่น ๆ ร้อนหมดอย่างที่กำลังเป็นไปทั่วโลก ถ้าเศรษฐกิจไม่ถูกต้อง หรือไม่เป็นธรรม เศรษฐกิจ ศีลธรรมก็ไม่เกิด

๔. รัฐถูกต้อง ถ้าระบบรัฐ ทั้งระบบการเมือง และระบบราชการขาดความถูกต้อง คือไม่โปร่งใส ขาดการคานอำนาจ ขาดการตรวจสอบ ขาดปัญญา มีคอร์รัปชันสูง ชั้นอื่นอีก ๔ ชั้นของสังคมย่อมกระทบกระเทือน มีความเลื่อมทางศีลธรรม ไม่ว่าพระจะอบรมจิตใจเท่าใด ๆ หากรัฐไม่ถูกต้องแล้ว ศีลธรรมก็ไม่เกิดขึ้น

๕. สังคมเข้มแข็ง ย้อนกลับไปดูความหมายของสังคมอ่อนแอ และสังคมเข้มแข็ง สังคมเข้มแข็งหรือสังคมประชาธิปไตย หรือประชาสังคม เป็นปัจจัยให้การเมืองดี เศรษฐกิจดี และศีลธรรมดี

สังคมเข้มแข็งจึงเปรียบประดุจเป็นฐาน หรือเป็นโครงกระดูกของสังคม ที่ตั้งองคาพยพของสังคมไว้ด้วยกัน เปรียบเหมือนสังขารของสังคม ถ้าสังคมอ่อนแอเหมือนสังขารแตก เมื่อสังขารแตก วิญญาณก็แตก นั่นคือศีลธรรมไม่เกิด

หากชั้นอื่น ๆ ทั้งชั้นสังคมนิยมเข้มแข็ง กล่าวคือรัฐไม่ส่งเสริมให้สังคมนิยมเข้มแข็งก็ดี หรือทำลายให้สังคมนิยมอ่อนแอก็ดี เศรษฐกิจทำลายให้สังคมนิยมอ่อนแอก็ดี ปัญญาไม่เข้าใจความสำคัญของสังคมนิยมเข้มแข็งก็ดี การพัฒนาศีลธรรมไม่รวมถึงการพัฒนาให้สังคมนิยมเข้มแข็ง ชั้น ๕ ของสังคมย่อมรวมหมด

และสังคมวิกฤตอย่างยิ่ง อย่างที่เป็นอยู่

จะเห็นได้ว่าการที่จะเกิดความเป็นปกติของสังคม อยู่ที่การประกอบขั้น ๕ ทางสังคมเข้าด้วยกัน การเลือกทำอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นเอกเทศ เช่น พัฒนาเศรษฐกิจอย่างเดียว หรือพัฒนาจิตใจอย่างเดียว ย่อมไม่ก่อให้เกิดความเป็นปกติของสังคม

การพัฒนาจิตใจเป็นของดี ควรจะทำให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ แต่การพัฒนาเฉพาะจิตใจเพียงอย่างเดียว โดยไม่คำนึงถึงขั้นอื่นๆ ของสังคม ย่อมไม่ก่อให้เกิดความเป็นปกติขึ้นได้ เพราะจิตใจไม่ได้อยู่โดดๆ แต่เชื่อมโยงอยู่กับสังขาร ดังคาถาในปฏิจกสมุปปาทที่กล่าวไว้ว่า

“สังขาร เป็นปัจจัยให้เกิดวิญญาณ”

ในประเทศไทยมีผู้ส่งเสริมการพัฒนาจิตใจกันอยู่มาก แต่ไม่สำเร็จประโยชน์แก่สังคมทั้งหมด มีพระอรหันต์เกิดขึ้นเหมือนกัน แต่มีไม่กี่รูป สังคมที่เหลือเหมือนนรก เพราะขาดความเข้าใจสังขารของสังคมทั้งหมด

แท้ที่จริงพุทธศาสนามีหลักคิดที่ดี คือ หลัก อิทัปปัจจยตา หรือความเป็นเหตุปัจจัยให้สิ่งใดเกิดสิ่งใดไม่เกิด ทำนอง “เพราะสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี” เป็น dependent origination ไม่มีอะไรเกิดขึ้นหรือดำรงอยู่โดดๆ โดยตัวของตัวเอง โดยไม่ได้มาจากเหตุและเป็นเหตุของสิ่งอื่นต่อไป โดยหลักแห่งความเป็นกระแสของเหตุปัจจัย หรืออิทัปปัจจยตานี้ จะตามไปเข้าใจทุกสิ่งทุกอย่าง รวมทั้งความเป็นระบบความเป็นโครงสร้าง รวมทั้งการผุดบังเกิดใหม่ (emergence) ด้วย

แต่ชาวพุทธมักคิดแยกส่วน คือ คิดแต่เรื่องจิตโดดๆ ซึ่งก็ตรงข้ามหรือเป็นคนละซีกกันกับพวกที่คิดเรื่องวัตถุโดยไม่มีจิต ทั้งสองส่วนขาดความสมบูรณ์ จึงไปไม่ถึงที่สุดแห่งความจริง

ศีลธรรมเป็นเรื่องสำคัญสุดยอด การพัฒนาที่แท้จริงคือการพัฒนาทางจิตวิญญาณ (spiritual development) การพัฒนาไม่ใช่การมีเงินมากขึ้น ๆ แต่หมายถึงการมีจิตวิญญาณที่สูงขึ้น ๆ แต่ศีลธรรมก็เหมือนจิต หรือวิญญาณที่ผุดบังเกิดขึ้นเพราะความมีสังขาร การที่พยายามพัฒนาศีลธรรมเหมือนพยายามเข่นให้ศีลธรรมเกิด หรือสกัดเอาศีลธรรมออกมาจากความเป็นทั้งหมด ย่อมไม่ได้ผล แต่ที่จริงศีลธรรมก็คือความเป็นทั้งหมด (whole) นั้นเอง ดูเรื่องความเป็นทั้งหมดในตอนที่ ๔ และรูปที่ ๓

การพัฒนาจึงต้องพัฒนาขั้นทั้ง ๕ ของสังคมพร้อมกัน ให้เป็นสังคมที่สมบูรณ์ หรือผนึกกันเหนียวแน่นเป็นอินทรีย์ จะได้มีพลังหรือพลัง สำหรับผู้ที่สนใจธรรมะ ก็คงจะทราบว่ามีหมวดธรรมที่เรียกว่า อินทรีย์ ๕ และ พละ ๕ คือมีข้อธรรมะ ๕ ข้อ ได้แก่ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นชุด หรือ package ต้องใช้ทั้งชุดไม่ใช่ข้อใดข้อเดียว เมื่อใช้ทั้งชุดก็ผนึกกันเป็น อินทรีย์ และพัฒนาให้กล้าแข็งขั้นก็เป็น พละ

ก็พอดีมาตรงกัน ว่าในทางสังคมควรจะมีองค์ประกอบ ๕ ประการ อาจเรียกว่า เป็นอินทรีย์ ๕ พละ ๕ ทางสังคม หรือเป็นอินทรีย์พละ

โดยสรุป ควรเข้าใจสังคมให้ครบทั้ง ๕ ขั้น ที่เชื่อมโยงและผนึกกัน ไม่คิดแบบแยกส่วน และพัฒนาแบบแยกส่วน

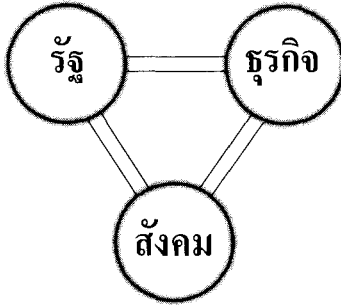
๖

ประเทศธรรมาบาล (Good Governance)

ขณะนี้มีการพูดถึงคำว่า Good Governance กันมาก แต่ยังไม่รู้ว่า จะแปลว่าอะไรดี ในข้อตกลงกับ IMF ก็มีอยู่ข้อหนึ่งว่า ประเทศไทยจะต้องส่งเสริมให้มี Good Governance จึงถือโอกาสกล่าวถึงเรื่องนี้ด้วย เพราะข้อความใน ๕ ตอนข้างต้น จะช่วยให้เข้าใจคำว่า Good Governance ดียิ่งขึ้น

ในสมัยโบราณเน้นการปกครอง (Governing) ผู้ปกครองเราเรียกว่า รัฐบาล ในสมัยราชาธิปไตย การปกครองที่ดีอยู่ที่การมีธรรมราชา ดังที่มีการเน้นเรื่องทศพิธราชธรรม ถัดจากสมัยราชาธิปไตย ผู้ปกครองก็เป็นทหารบ้าง เป็นนักการเมืองบ้าง เมื่อสังคมวิวัฒนาการไป ภาคธุรกิจเติบโตขึ้น และมีผลกระทบต่อสังคมมาก และภาคประชาชนหรือสังคมก็มีบทบาทมากขึ้น หลักการเรื่องการปกครอง (Governing) โดยรัฐ

ลักษณะใช้อำนาจจากบนลงล่างก็ไม่เพียงพอ เพราะอำนาจไม่ได้อยู่ที่รัฐบาลเท่านั้น แต่อยู่ที่ภาคธุรกิจและภาคสังคมด้วย จึงมีการนำคำว่า Governance เข้ามาใช้แทน Governing เพื่อจะให้ความหมายกว้าง และถูกต้องมากกว่า Governing

รูปที่ ๕. ไตรภาคีในการอภิบาลสังคม

ในสังคมสมัยใหม่ คงจะต้องคำนึงถึง ไตรภาคี คือภาครัฐ ภาคธุรกิจ และภาคสังคม ในการอภิบาลสังคม

ทั้งภาครัฐบาลและธุรกิจ ต้องมีความโปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ เมื่อมีความโปร่งใส ถูกตรวจสอบได้ จึงจะตั้งอยู่ในความถูกต้อง (ธรรมะ หรือ Good) สังคมต้องเข้มแข็งจึงจะทำให้รัฐและธุรกิจโปร่งใส

Good Governance จึงประกอบด้วย

- รัฐโปร่งใส
- ธุรกิจโปร่งใส
- สังคมเข้มแข็ง

จะแปลว่า สังคมธรรมาภิบาล ก็ได้ แต่ก็ยาวไป ให้สั้นก็เหลือเพียง

ธรรมาภิบาล หรือ ธรรมบาล คือแทนที่จะเป็นรัฐบาลซึ่งเน้นที่รัฐเท่านั้น แต่
ธรรมบาล หมายถึงการดูแลความถูกต้องทั้งหมด

ในแผน ๘ ใช้คำว่า**ประชารัฐ** หมายถึงประชาชนและรัฐร่วมกัน
อีกคำหนึ่งที่ คุณธีรยุทธ บุญมี นำมาประชาสัมพันธ์ ก็คือ **ธรรมรัฐ**
ก็คงต้องช่วยกันเสนอหลายๆ คำ เพื่อให้สังคมเลือกใช้ไปจนกว่า
จะลงตัว

๗

ยุทธศาสตร์พุ่งเป้าที่สังคมเข้มแข็ง (สังคมสันติประชาธรรม)

เนื่องจากสังคมเข้มแข็ง หรือประชาสังคม (Civil Society) เป็นรากฐานให้เศรษฐกิจดี การเมืองดี และศีลธรรมดี ยุทธศาสตร์ชาติจึงควรพุ่งเป้าหรือโฟกัสไปที่การสร้างความเป็นประชาสังคม

คำที่ใช้เกี่ยวข้องในเรื่องนี้มีหลายคำ เช่น

สังคมเข้มแข็ง

ประชาสังคม

สังคมประชาธรรม

สังคมสันติประชาธรรม

ความเป็นชุมชน

ประชาคม

ทุนทางสังคม (social capital)

คำดังกล่าวเอามาใช้ในแง่มุมและในลีลาการพูดต่าง ๆ กัน ข้อสำคัญเราจะต้องทำความเข้าใจเรื่องทุนกันก่อน ว่าทุนไม่ได้มีแต่ทุนที่เป็นเงินเท่านั้น แต่มีทุนทางอื่นๆ อีกด้วย เช่น

- ทุนทางสังคม = ความผูกพัน
- ทุนทางวัฒนธรรม
- ทุนทางสิ่งแวดล้อม

ในการพัฒนาเศรษฐกิจที่แล้วมา เราไปเค้นทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางสิ่งแวดล้อม ให้แปรสภาพเป็นเงินก้อนใหญ่เข้าสู่มือคนจำนวนน้อย ทุนถ้าอยู่ในสภาพเป็นเงินย่อมถูกขโมย หรือระเหิดไปได้ง่าย แต่ถ้าทุนนั้นอยู่ในรูปทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางสิ่งแวดล้อม แล้วก็จะ为我们的จริงๆ ไม่มีใครขโมยไปได้ และยังเป็นฐานให้โคกทรัพย์เพิ่มพูนขึ้นด้วยความมั่นคง

ทุนทางสังคม หมายถึง ความเป็นกลุ่มก้อนทางสังคม การมีการศึกษาดี การมีวัฒนธรรม การมีความซื่อสัตย์สุจริต การมีความรับผิดชอบ ต่อส่วนรวม การมีประสิทธิภาพในการทำงาน การมีการเมืองและระบบราชการที่ดี

ทุนทางสังคมดังกล่าว เป็นฐานให้เศรษฐกิจดี ประเทศใดมีทุนทางสังคมดังกล่าวมากเศรษฐกิจย่อมดี ญี่ปุ่นและสิงคโปร์ เป็นตัวอย่างของประเทศที่มีลักษณะใกล้เคียงกับที่กล่าวถึงข้างต้น จึงมีเศรษฐกิจดีกว่าประเทศที่ด้อยในทุนทางสังคม

คำว่าทุนทางสังคมนี้ใกล้เคียงหรือตรงกับสังคมเข้มแข็ง

ลักษณะที่สำคัญของสังคมเข้มแข็งคือ มีการรวมกลุ่ม หรือความเป็นกลุ่มก้อนทางสังคม

ที่จริงการรวมกลุ่ม หรือความเป็นกลุ่มก้อนเป็นธรรมชาติของสรรพสิ่ง ทั้งสิ่งมีชีวิต และสิ่งไม่มีชีวิต

โปรตอน นิวตรอน และอิเล็กตรอน เมื่อมารวมกลุ่มกันก็จะเกิดเป็นธาตุต่างๆ อะตอมของธาตุต่างๆ เมื่อรวมกลุ่มกันก็จะเกิดเป็นโมเลกุล หรืออนุของสารต่างๆ อนุของสารต่างๆ เมื่อมารวมกลุ่มกันก็จะเกิดเป็นก้อนเมฆ เกิดหิมะ ภูเขา หรือเป็นสิ่งมีชีวิต เช่น ต้นไม้ สัตว์ สิ่งมีชีวิตมารวมกลุ่มกัน เช่น ฝูงปลา ฝูงนก ฝูงผึ้ง และในครั้งโบราณมนุษย์ก็อยู่รวมกลุ่มกัน ไม่ว่าจะในสังคมมนุษย์ดึกดำบรรพ์ที่ทำการล่าสัตว์ หรือสังคมเกษตรกรรม

เพราะการรวมกลุ่มกันทำให้เกิดความมั่นคง (stable)

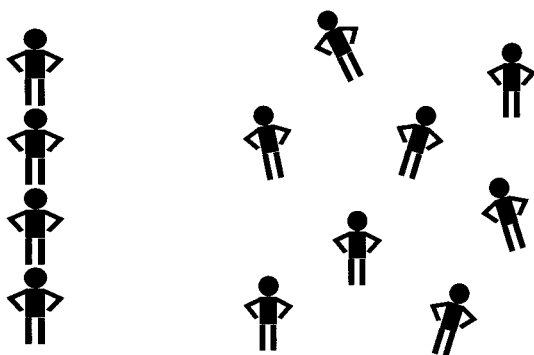
โปรตอน นิวตรอน และอิเล็กตรอน เมื่อมาจับยึดกันเป็นกลุ่มจะมีความมั่นคงกว่าอยู่เดี่ยวๆ

สัตว์ที่อยู่เป็นฝูงมีโอกาสรอดชีวิตมากกว่าการอยู่เดี่ยวๆ มนุษย์ก็เช่นเดียวกัน

ถ้าเราเดินทางคนเดียว เราจะเครียด เพราะไม่รู้ว่าจะพลาดเวลา รถไฟหรือเครื่องบินหรือไม่ จะหลงทางหรือเปล่า จะมีใครจะขโมยของ หรือทำร้ายเราหรือเปล่า

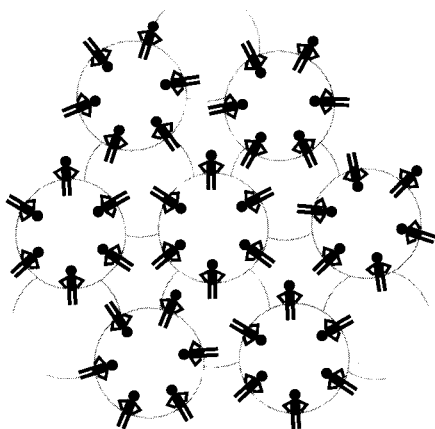
แต่ถ้าเดินทางเป็นกลุ่มจะสบายใจกว่ากันมาก เพราะจะมีคนช่วยกันดูแลปกป้องคุ้มครองซึ่งกันและกัน

การรวมกลุ่มช่วยให้เกิดความมั่นคง ความสุข ความปลอดภัย และทำอะไรก็สำเร็จได้ง่าย มนุษย์ในสังคมเกษตรก็อยู่รวมกลุ่มกันเป็นชุมชน ชุมชนมีความยั่งยืนมาช้านานเป็นพันๆ ปี จนกระทั่งความเป็นชุมชนสลายไปด้วยการพัฒนาสมัยใหม่

ก. สังคมที่สัมพันธ์
เชิงอำนาจทางดิ่ง
(สังคมอ่อนแอ)

ข. สังคมตัวใคร
ตัวมัน
(สังคมอ่อนแอ)

ค. สังคมที่มีการรวมกลุ่มมีความเป็นชุมชน
(สังคมเข้มแข็ง)

รูปที่ ๖. แสดงลักษณะสังคมอ่อนแอ (ก และ ข) กับสังคมเข้มแข็ง (ค)

สังคมสมัยใหม่ขาดการยึดโยงกันเป็นสังคม เป็นสังคมที่มนุษย์
ฉีกขาดจากกันไป หรือเป็นการแตกกระจายทางสังคม (social disintgra-
tion) การแตกกระจายผิดธรรมชาติที่พยายามกระจุก ดังกล่าวข้างต้น การ
แตกกระจายทางสังคมนำมาซึ่งความเครียด ความทอดทิ้ง เพิ่มต้นทุน และ
ลดประสิทธิภาพ นำไปสู่ปัญหาทางเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่ง-
แวดล้อม และสุขภาพ มนุษย์ทั่วโลกมีความเครียด และไร้ความสุข ทำให้
หันไปหายาเสพติด ความรุนแรงต่างๆ และฆ่าตัวตายกันมากขึ้น

ในปัจจุบันได้มีการรื้อฟื้นความสนใจเรื่องความเป็นชุมชนหรือความ
เป็นประชาคมกันขึ้นมาใหม่ จนกระทั่งเรื่องประชาสังคม (Civil Society)
เป็นกระแสใหญ่ของโลกอย่างหนึ่ง และจะใหญ่มากขึ้น จนในศตวรรษที่ 21
จะเป็นกระแสใหญ่ที่สุด และมองกันว่าโลกในอนาคตจะเป็นโลกของความ
เป็นชุมชน* ซึ่งเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายกันทั่วโลก ขณะนี้ก็ตระหนักกันมากขึ้น
เรื่อยๆ ว่าจะสนใจเฉพาะทุนที่เป็นเงินเท่านั้นไม่ได้ แต่ทุนทางสังคม (so-
cial capital) มีความสำคัญอย่างยิ่งยวด ที่จะต้องทะนุบำรุงให้เข้มแข็ง เพราะ
จะเป็นฐานให้เศรษฐกิจดี การเมืองดี และศีลธรรมดีดังกล่าวแล้ว

ในเมื่อสังคมเข้มแข็ง ทุนทางสังคมก็จะเป็นฐานของการพัฒนาอื่นๆ
ยุทธศาสตร์ชาติจึงควรพุ่งเป้าไปที่การสร้างสังคมเข้มแข็ง หรือสร้างทุน
ทางสังคม

* "A World Waiting To Be Born : Civility Rediscovered" โดย Scott Peck, 1993

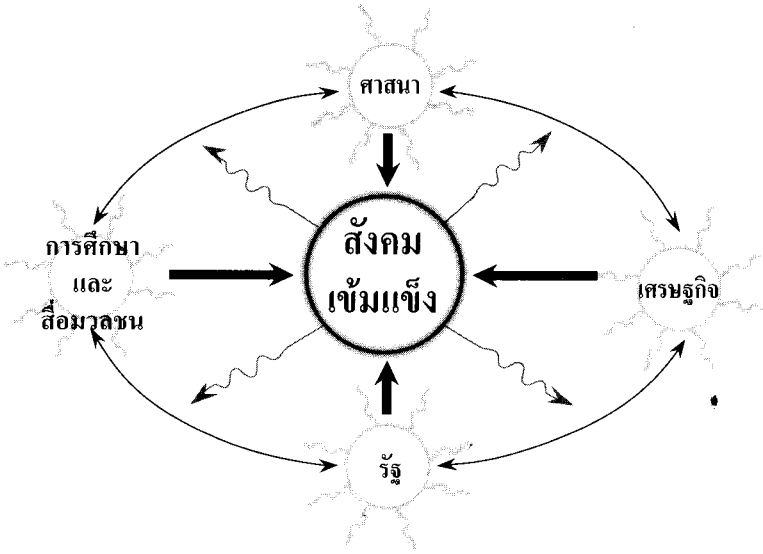
๘

การพัฒนาทุกด้าน มุ่งสร้างสังคมเข้มแข็ง

เนื่องจากสังคมเข้มแข็งเป็นฐานให้การพัฒนาอย่างอื่นดี ดังนั้นการพัฒนาทุกด้าน นอกจากเรื่องอื่นๆ แล้ว ควรจะมุ่งส่งเสริมให้สังคมเข้มแข็ง (รูปที่ ๗)

เมื่อสังคมเข้มแข็งก็จะเป็นฐานให้เศรษฐกิจดี การเมืองดี การเรียนรู้หรือการศึกษาดี และศีลธรรมดี

แต่ถ้างานภาครัฐก็ดี ภาคการศึกษาและสื่อมวลชนก็ดี ภาคศาสนาที่ดี และภาคเศรษฐกิจก็ดี ไม่ส่งเสริมหรือกลับทำลายความเข้มแข็งของชุมชน อย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน สังคมก็จะขาดฐาน ทุกอย่างก็จะทรุดหรือสลายลง ศีลธรรมก็ไม่เกิด ทั้งๆ ที่พระพยายามสอนให้คนทำดีเท่าไรๆ ก็ตาม ฉะนั้น ทุกภาค ทั้งภาครัฐ ภาคการศึกษาและสื่อมวลชน ภาคศาสนา และภาคธุรกิจ ควรทำความเข้าใจเรื่องสังคมเข้มแข็ง แล้วเข้ามามีส่วนส่ง-

รูปที่ ๑. งานพัฒนาทุกด้านควรมุ่งส่งเสริมสังคมเข้มแข็ง สังคมเข้มแข็งจะมีผลย้อนกลับให้งานทุกๆ ด้านดีขึ้น

เสริมสนับสนุนให้สังคมเข้มแข็ง สร้างเครื่องวัด ว่าที่เรียกว่าสังคมเข้มแข็งนั้น วัดได้อย่างไร รัฐบาลต้องทำความเข้าใจเรื่องนี้ สร้างยุทธศาสตร์สังคมเข้มแข็งให้เป็นยุทธศาสตร์ชาติ ติดตามกำกับให้การงบประมาณ และการตรวจสอบเป็นไปเพื่อสังคมเข้มแข็ง

๕

ความเป็นชุมชน-ความเป็นประชาคม ฐานรากของสังคม

ต้นไม้ต้องมีราก สิ่งก่อสร้างต้องมีฐาน ฉันทา สังคมที่จะเติบโตมั่นคงก็ต้องมีฐานราก ต้นไม้ที่รากอ่อนแอ หรือตึกที่ฐานไม่แน่นหนาแข็งแรง ย่อมหักโค่นหรือทรุดหรือพังทลายลงได้ง่าย เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๖ โรงแรมรอยัลพลาซ่า ที่นครราชสีมาถล่ม คนตายกว่าร้อยคน ที่ถล่มเพราะไปตกแต่งเพิ่มเติมส่วนข้างบนเพิ่มขึ้น ๆ เกิดสภาพหนักบน-อ่อนล่าง ตึกก็ทรุดและพังลง

สังคมไทยก็เหมือนโรงแรมรอยัลพลาซ่า

คือหนักข้างบน แต่ข้างล่างอ่อนแอ และถูกบ่อนเซาะให้อ่อนแอ
ด้วยโครงสร้างทางสังคมวัฒนธรรม ระบบราชการ ระบบการศึกษา ระบบ
เศรษฐกิจ ระบบสื่อสาร ทั้ง ๕ ประการนี้เป็นพลังรุนแรงที่ถูกละลาย จึง
ทำให้ฐานรากของสังคมอ่อนแอ เพราะฉะนั้น วิกฤตเศรษฐกิจสังคมไทย
ตามที่กล่าวถึงในตอนที่ ๒ จึงเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่พ้น เพราะเป็นอาการ

ของการทรุด และการพังทลายของโครงสร้างของสังคมไทย

ฉะนั้น วิกฤตทางเศรษฐกิจของสังคมไทยจึงแก้ไขไม่ได้ด้วยการพยายามแก้ไขเรื่องข้างบนเท่านั้น トラบดที่ไม่ทำให้พื้นฐานของสังคมเข้มแข็งก็จะพังทลายอย่างช้าๆ

ระบบเศรษฐกิจต้องทำให้พื้นฐานหรือฐานรากของสังคมเข้มแข็ง เรียกว่า เศรษฐกิจพื้นฐาน

สังคมเข้มแข็งทำให้เศรษฐกิจเข้มแข็ง

เศรษฐกิจจะเข้มแข็งยังขึ้นต้องทำให้สังคมเข้มแข็ง

สังคมเข้มแข็งเป็นปัจจัยให้เศรษฐกิจเข้มแข็ง ดังกล่าวไว้ในตอน ๓ เมื่อนึกถึงเศรษฐกิจต้องนึกถึงสังคมเพราะ สังคมเป็นปัจจัยให้เศรษฐกิจเข้มแข็ง ต้องคิดอย่างเชื่อมโยงหรือบูรณาการเสมอ แต่เรามักรู้และคิดอย่างแยกส่วน เพราะการศึกษาเป็นการศึกษาแบบแยกส่วน การพัฒนาเศรษฐกิจแบบแยกส่วนจะนำไปสู่ความตึบตัน และวิกฤตเสมอ

ถ้าจะทำเรื่องเศรษฐกิจพื้นฐานก็ต้องเข้าใจความเป็นชุมชน เพราะชุมชนเป็นรากฐานของสังคม

เมื่อพูดถึงชุมชน นักเศรษฐศาสตร์บางท่านจะกล่าวว่าในสังคมสมัยใหม่ ชุมชนไม่มีแล้ว หรือบางท่านบริภาษผู้ที่พูดเรื่องชุมชน เป็นความจริงที่การพัฒนาสมัยใหม่ทำลายความเป็นชุมชนลงจนเกือบหมดสิ้น แต่เนื่องจากมนุษย์ขาดความเป็นชุมชนไม่ได้ ความเป็นชุมชนจึงกำลังเกิดขึ้นใหม่ ขณะนี้มีหนังสือและบทความที่ว่าด้วยเรื่องประชาสังคม (Civil Society) เต็มไปหมด ประชาสังคมคือสังคมที่เต็มไปด้วยความเป็นชุมชน ความเป็นชุมชนในที่นี้ไม่ได้แปลว่า คือการดึงสังคมไปสู่ชุมชนแบบบุพกาลหรือโบราณ แต่คือ ความเป็นชุมชนในบริบทของสังคมสมัยใหม่

ความเป็นชุมชนอยู่ที่ความร่วมมือกัน

การที่มีคนเยอะๆแต่ไม่มีอะไรร่วมกันก็ไม่เรียกว่ามีความเป็นชุมชน ถึงตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้กัน เช่น ชนชั้นกลางในกรุงเทพฯ ถ้าไม่มีอะไรร่วมกันก็ไม่ถือว่ามีความเป็นชุมชน

ชุมชน หมายถึง การที่คนจำนวนหนึ่ง มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความพยายามทำอะไรร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ ซึ่งรวมถึงการติดต่อสื่อสาร (Communicate) กันด้วย

(Community ต้อง Communicate)

คำว่า ชุมชน ในภาษาอังกฤษ ใช้คำว่า Community และคำเดียวกันนี้ บางครั้งใช้กับคำว่าประชาคมด้วย เช่น ประชาคมยุโรป (European Community) คำว่าชุมชนจึงใช้กับกลุ่มคนขนาดเล็กไม่ก็คนไปจนถึงกลุ่มขนาดใหญ่ หรือทั้งโลก เช่น ชุมชนโลก (World Community) ที่เราใช้กันหลวมๆ ก็คือชุมชน ใช้กับขนาดค่อนข้างเล็ก ประชาคมหมายถึงชุมชนค่อนข้างใหญ่ เช่น ประชาคมจังหวัด ประชาคมตำบล แต่ไม่แน่นอนตายตัว สุดแต่ความเหมาะสม

ตามคำจำกัดความข้างบน ความเป็นชุมชนอาจมีขึ้นในสถานที่และสถานการณ์ต่างๆ เช่น

- ความเป็นชุมชนในครอบครัว
- ความเป็นชุมชนในที่ทำงาน
- ความเป็นชุมชนวิชาการ (academic community)
- ความเป็นชุมชนสงฆ์
- ความเป็นชุมชนทางอากาศ เนื่องจากรวมตัวกันโดยใช้วิทยุติดต่อสื่อสารกัน

- มีความเป็นชุมชนทางอินเทอร์เน็ต เป็นต้น

ความเป็นกลุ่มก้อน หรือความเป็นชุมชน ทำให้กลุ่มมีศักยภาพสูงมาก เพราะเป็นกลุ่มก้อนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกันคือ มีความรัก มีการกระทำ และมีการเรียนรู้ร่วมกัน

คนจำนวนมากที่ไม่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน ไม่รักกัน ไม่ทำอะไรร่วมกัน ไม่เรียนรู้ร่วมกัน ก็ไม่มีพลังที่จะแก้ปัญหาใดๆ

จึงควรพิจารณาลักษณะของความเป็นชุมชนอีกครั้งหนึ่งว่า ลักษณะดังนี้

- มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน
- มีความเอื้ออาทรต่อกัน
- มีการกระทำร่วมกัน
- มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ

จะทำให้เกิดพลังของกลุ่มก้อนมากเพียงใด แคนั้นยังไม่พอ ในความเป็นชุมชนยังมีอีก ๒ มิติที่ไหลออกมาคือ

จิตวิญญาณ สำหรับผู้ที่ไม่เข้าใจ ขอให้ย้อนกลับไปอ่านเรื่องการผุดบังเกิด (emergence) ในตอน ๔ ว่าสังขาร (formation) ทำให้เกิดวิญญาน การรวมตัวเป็นกลุ่มก้อน (formation) หรือสังขาร ทำให้ความมีวิญญาน หรือจิตวิญญานของกลุ่มเกิดขึ้น จิตหรือวิญญานหรือจิตวิญญานของกลุ่มจะไปมีอิทธิพลต่อความรู้สึกและพฤติกรรมของกลุ่ม ทำนองเดียวกับที่จิตมีอิทธิพลต่อความรู้สึก และพฤติกรรมของเรา

ความมีจิตวิญญาน (spirituality) ของกลุ่มก่อให้เกิดความปีติ ความสุขอย่างฉับพลันเหลือ และเกิดพลังอย่างมโหฬาร ความเป็นชุมชนจึงมีพลังแห่งการเยียวยา (healing power) ที่ทำให้มีความสุข และสุขภาพดี

5/10/10/10/10

ขอให้จำประเด็นนี้ไว้ด้วย ในการทำความเข้าใจเรื่องชุมชน

การเกิดขึ้นของผู้นำตามธรรมชาติและจัดการ ในการแต่งตั้ง และการเลือกตั้งมักไม่ได้ผู้นำที่แท้จริง เพราะขาดความรู้ที่แท้จริง แต่มีอำนาจเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ในกระบวนการร่วมคิดร่วมทำ หรือกระบวนการชุมชน ความเป็นผู้นำจะผุดบังเกิด (emerge) ออกมา ถ้าไม่ผ่านกระบวนการร่วมคิดร่วมทำก็ไม่รู้ว่าใครมีความเป็นผู้นำ และบุคคลนั้นๆ ก็ไม่รู้ตัวเองด้วย กระบวนการเกิดความเป็นชุมชนทำให้สภาวะผู้นำไหลออกมา ผู้นำตามธรรมชาติจะมีลักษณะดังนี้

- มีปัญญา
- เป็นคนเห็นแก่ส่วนรวม
- เป็นคนติดต่อสื่อสารกับคนอื่นได้ดี
- เป็นที่ยอมรับของสมาชิกทั้งหมด

ผู้นำตามธรรมชาติจะมีหลายคน แล้วแต่เป็นผู้นำในเรื่องอะไร และมีทั้งหญิงและชาย ในกระบวนการธรรมชาติ ผู้นำมักจะเป็นหญิงมากกว่าชาย แต่ในเรื่องที่เกี่ยวกับอำนาจค่อนข้างจะเป็นชายมากกว่า ธรรมชาติกับเพศหญิงหรือความเป็นแม่จะคู่กัน ในสายอำนาจมักจะมีผู้นำคนเดียวและทำลายความเป็นผู้นำของคนอื่น เพราะกลัวจะเป็นคู่แข่ง อย่างนี้องค์กรจะอ่อนแอและไม่ยั่งยืน เมื่อผู้นำที่ดีล้มหายตายจาก ถูกย้าย หรือเปลี่ยนแปลง ความดีขององค์กรนั้นเต็มเลยไปเพียงชั่วข้ามคืน

แต่ในความเป็นชุมชนที่มีผู้นำตามธรรมชาติ และมีหลายคนทั้งหญิงและชายนั้น องค์กรจะอยู่ในฐานะที่ดี มีการจัดการ มีความต่อเนื่องและยั่งยืน ฉะนั้น ความเป็นชุมชนจะมีลักษณะ ๔ ประการ ดังกล่าวข้างต้น คือ

- มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน
- มีความเอื้ออาทรต่อกัน
- มีการกระทำร่วมกัน
- มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ

และมีสิ่งที่จะบังเกิด (emerge) ออกมาจากองค์ประกอบดังกล่าว
อีก ๒ อย่าง คือ

- ความมีจิตวิญญาณ
- ผู้นำตามธรรมชาติ และการจัดการ

ข้อสำคัญสำหรับผู้ที่จะไปส่งเสริมความเป็นชุมชนต้องจำไว้อย่างหนึ่ง
คือ ผู้นำตามธรรมชาติจะโผล่ขึ้นมาจากกระบวนการร่วมคิดร่วมทำ ฉะนั้น
อย่าไปแต่งตั้งผู้นำ หรือสั่งให้มีการเลือกตั้งประธานกลุ่ม เพราะจะทำให้การ
เกิดความเป็นชุมชนหยุดชะงัก แต่ควรส่งเสริมกระบวนการ ตรงนี้ต้อง
ใจเย็นสักนิด กระบวนการกลุ่มอาจใช้เวลา ๓-๔ เดือน แล้วจะปรากฏผู้นำ
ตามธรรมชาติขึ้นมาเอง

ความเป็นชุมชนแก้ปัญหาได้ทุกชนิด ทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม
วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การเมือง และสุขภาพ

สำหรับผู้ที่ไม่เคยสัมผัสกับเรื่องนี้ ก็จะไม่เชื่อ ควรจะไปศึกษาจนรู้
เห็นได้ด้วยตนเอง (สันติภูริโก) ในที่นี้จะยกตัวอย่างเพียงเล็กน้อย

ที่อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง ชาวประมงมุสลิมยากจนไม่มีอะไรจะ
กิน เพราะผู้มีอิทธิพลมาตัดป่าชายเลนไปเผาถ่าน และเอาเรือใหญ่มาลาก
อวน รุนชิตชายฝั่ง (ซึ่งผิดกฎหมาย) ครูดเอาหญ้าทะเลไปด้วย เมื่อสิ่ง-

แวดล้อมคือป่าชายทะเลและหญ้าทะเลถูกทำลาย กุ้ง หอย ปู ปลา ก็ไม่มีที่อาศัย มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจของชาวประมง คือมีไม่พอกิน ทำให้พวกเขาเดือดร้อนยิ่งนัก ในชนบท สิ่งแวดล้อมกับเศรษฐกิจของชาวบ้านเป็นของคู่กัน การแย่งชิงสิ่งแวดล้อมโดยผู้มีอิทธิพลรุนแรงมาก ชาวบ้านแต่ละคนไม่มีกำลังพอที่จะต่อสู้กับความไม่ถูกต้อง และทางราชการก็มีข้อจำกัดมากในการประยุกต์ใช้กฎหมาย ความยากจนและการแย่งชิงทรัพยากรในชนบท ก่อให้เกิดความบีบคั้นต่อชาวบ้านอย่างหนัก รอวันระเบิดเป็นความรุนแรง แต่ที่สีกา เมื่อชาวบ้านรวมตัวกันก็สามารถดูแลรักษาหญ้าทะเลไว้ได้ กุ้ง หอย ปู ปลา ก็กลับมาบริบูรณ์อย่างเดิม ชาวบ้านหลุดพ้นจากความอดอยากและมีความสุข ขณะนี้ชุมชนที่สีกาสามารถดูแลรักษาทรัพยากรที่ชายฝั่งทะเลอันดามันเอาไว้ได้ รวมทั้งขยายตัวขึ้นไปทั้งเหนือและลงไปข้างใต้มากขึ้นทุกที

ที่คอยสามหมื่น จังหวัดเชียงใหม่ กรมป่าไม้ไปส่งเสริมการรวมตัวของชาวบ้านเพื่อดูแลรักษาป่า ผู้มีอิทธิพลจะขึ้นไปตัดไม้ มีทั้งรถ เต๊ายเงิน ปืน เครื่องมือสื่อสาร ยากที่ใครจะต้านทานและรักษาป่าไว้ได้ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ที่ดีๆ ถูกฆ่าตาย และฆ่าตัวตายไปหลายคนแล้ว เพราะความบีบคั้นที่ไม่มีทางออก แต่ที่คอยสามหมื่น เมื่อผู้มีอิทธิพลขึ้นไปจะตัดไม้ เจอชาวบ้าน 1,000 คน รวมตัวกันดูแลรักษาป่าอยู่ ความซ้ากั้หยุด ทำต่อไปไม่ได้ ชุมชนที่รวมตัวกันเข้มแข็งจะเป็นเครื่องหยุดยั้งอิทธิพลที่ทำลายสังคม การที่ประเทศไทยจะรักษาป่าไม้ไว้ได้ และดูแลให้เพิ่มพูน มีอยู่ทางเดียวเท่านั้น คือส่งเสริมการรวมตัวของชาวบ้าน ให้เกิดชุมชนหรือสังคมที่เข้มแข็ง เมื่อชุมชนอนุรักษ์ทรัพยากรไว้ได้ ก็จะเป็นประโยชน์ต่อการยังชีพของชาวบ้าน

พร้อมกันไป ดังกรณีศึกษา ที่เล่าให้ฟัง

ที่ตำบลศิลาแลง อำเภอปัว จังหวัดน่าน ชุมชนรวมตัวกันรักษาป่าไว้ 20,000 ไร่ ทำมา 23 ปีแล้ว ผืนป่านี้เป็นป่าไม้เบญจพรรณที่หนาแน่นและสวยงามมาก ชาวบ้านแต่ละคนไม่มีทางรักษาป่าไว้ได้ แต่เมื่อรวมตัวกันเป็นชุมชน ก็สามารถดูแลรักษาป่าได้ถึง 20,000 ไร่ ทำให้ต้นน้ำลำธารกลับคืนมา

ชมรมแม่หม้าย ที่ดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ โรคเอดส์ก่อให้เกิดการล้มหายตายจาก พ่อตาย แม่ตาย มีแม่หม้ายเอดส์ กำพร้าเอดส์ มีคนเจ็บป่วยทั้งทางกาย ทางจิต และทางสังคมมากมาย แต่เมื่อแม่หม้ายเอดส์ที่ดอยสะเก็ดฮึดสู้ รวมตัวกันเป็นชุมชนแม่หม้ายดอยสะเก็ด ทำให้มีกำลังใจ หายกลัว ไม่มีปมด้อย กลับทำตัวให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ความเป็นชุมชนจึงมีประโยชน์ต่อสุขภาพและการแก้ปัญหาสุขภาพยิ่งขึ้น ปัญหาสุขภาพมากมายไม่มีคำขอบเลย นอกจากชาวบ้านจะรวมตัวกันเป็นชุมชน และปกป้องรักษาสุขภาพของตัวเอง

ที่โรงพยาบาลบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร อันเป็นโรงพยาบาลของรัฐ แต่ทำงานร่วมกับชุมชน ผู้นำชุมชนเข้ามาดูแลทุกข์สุขของแพทย์พยาบาล ช่วยสร้างตึกให้ และช่วยแก้ปัญหาต่างๆ แพทย์ พยาบาล มีความสุข โรงพยาบาลมีคุณภาพและประสิทธิภาพ ชาวบ้านทั้งอำเภอได้รับการที่พึงพอใจใกล้บ้านของตนเอง ซึ่งเมื่อก่อนต้องไปไกลๆ และลำบากมาก

ที่อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา คุณอัมพร ด้วงปาน และครอบครัว ยอดแก้ว ได้ส่งเสริมให้ชาวบ้านรวมตัวกันตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ มีการออมเงิน และให้สมาชิกนำไปทำอาชีพ ผลประโยชน์ครึ่งหนึ่งนำมาจัดสวัสดิการการศึกษา การเจ็บป่วย และการตาย เมื่อชุมชนสามารถจัดการกองทุนของเขาได้ จะช่วยให้เขาเข้มแข็งมาก เครือข่ายกองทุนที่ครอบครัว เกี่ยวข้องด้วยในจังหวัดสงขลา มีกว่า 250 กองทุน มีสมาชิก 60,000 คน มีเงินหมุนเวียนกว่า 370 ล้านบาท กองทุนชุมชนในชื่ออื่นๆ เช่น ธนาคาร-หมู่บ้าน เครดิตยูเนียน ก็ยังมีอีกมาก และกำลังเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

ที่โรงพยาบาลอุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น นายแพทย์อภิสิทธิ์ และแพทย์หญิงทานทิพย์ ชำรงวรารงกูร ได้ส่งเสริมการรวมตัวของชาวบ้าน ใน 41 หมู่บ้าน ทำเกษตรผสมผสาน ปรากฏว่าชาวบ้านหลุดหนี้ มีเงินออม กินอิ่ม นอนหลับ สุขภาพดี มีผู้นำชุมชนเกิดขึ้นกว่า 100 คน ต้นไม้เพิ่มขึ้น 200,000 ต้น คน สังคม และธรรมชาติปรับสู่สภาวะสมดุล

ที่กล่าวมานี้เป็นตัวอย่างเพียงส่วนน้อย เพื่อแสดงให้เห็นว่าความเป็นชุมชน หรือสังคมเข้มแข็ง สามารถแก้ปัญหาเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม สุขภาพ และจะทำให้เกิดพลังทางการเมืองของประชาชนต่อไป

ความเป็นชุมชนมีความสำคัญต่อการฟื้นฟูบูรณะเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ปานนี้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจึงเน้นเรื่องชุมชนและประชาคม ในรัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปการเมือง (พ.ศ. 2540) มีหลายมาตรากำหนดไว้เพื่อความเข้มแข็งของชุมชน เช่น

มาตรา 45 บัญญัติเรื่องการรวมตัวกันเป็นชุมชนในชื่อต่างๆ

มาตรา 46 บัญญัติเรื่องสิทธิชุมชน

มาตรา 69 กล่าวถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น

มาตรา 80 บัญญัติว่ารัฐต้องเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

จึงควรทำความเข้าใจเรื่องชุมชน และประชาคม และนำมาเป็น
ฐาน ของการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง หรือเศรษฐกิจชุมชน หรือเศรษฐกิจ
พื้นฐาน

เศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจพื้นฐาน เศรษฐกิจชุมชน

ถ้าสังคมไทยทำความเข้าใจเรื่องเศรษฐกิจพื้นฐานกันอย่างทั่วถึง เราสามารถจัดความยากจนของคนทั้งประเทศได้พร้อมๆ กับสร้างฐานทางสังคมและธรรมชาติแวดล้อม ให้พื้นที่บูรณะเพิ่มพูนขึ้นเต็มประเทศ ความเข้มแข็งที่พื้นฐาน ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม จะส่งผลให้การพัฒนาเศรษฐกิจในระดับบนมั่นคงและยั่งยืน

เศรษฐกิจพื้นฐาน หรือเศรษฐกิจชุมชน หรือเศรษฐกิจพอเพียง ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำรัสถึง เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ มีความคล้ายคลึงกัน หรือเหมือนกัน

เศรษฐกิจพื้นฐาน หมายถึงเศรษฐกิจที่คำนึงถึงการทะนุบำรุงพื้นฐานของตัวให้เข้มแข็ง ทั้งทางสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจพื้นฐานของสังคมก็คือชุมชน เพราะฉะนั้นเศรษฐกิจพื้นฐานกับเศรษฐกิจ

ชุมชน คืออย่างเดียวกัน

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึงพอเพียงสำหรับทุกคน มีธรรมชาติพอเพียง มีความรักพอเพียง มีปัญญาพอเพียง เมื่อทุกอย่างพอเพียงก็เกิดความสมดุล จะเรียกว่าเศรษฐกิจสมดุลก็ได้ เมื่อสมดุลก็เป็นปกติ สบาย ไม่เจ็บไข้ ไม่วิกฤต เศรษฐกิจพื้นฐานกับเศรษฐกิจชุมชนล้วนมุ่งไปสู่เศรษฐกิจสมดุลทั้งสิ้น จึงเป็นเศรษฐกิจพอเพียง

ข้อสำคัญ เมื่อพูดถึงเศรษฐกิจพื้นฐาน ต้องไม่มองเรื่องเศรษฐกิจแบบแยกส่วน แต่เป็นเศรษฐกิจที่อยู่บนความเข้มแข็งของสังคม หรือชุมชน อาศัยการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เป็นเครื่องมือพัฒนาเศรษฐกิจเชื่อมโยงกับวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม อย่างเป็นบูรณาการ

ลักษณะ ๕ ประการของเศรษฐกิจพื้นฐาน

เศรษฐกิจพื้นฐานมีลักษณะ ๕ ประการ หรือเบญจลักษณะ ดังนี้

๑. เป็นเศรษฐกิจสำหรับคนทั้งมวล ไม่ใช่เศรษฐกิจที่สร้างความร่ำรวยให้คนส่วนน้อย แต่ทั้งคนส่วนใหญ่ให้ยากจน ช่องว่างทางเศรษฐกิจนำไปสู่ปัญหาทางสังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม อันนำไปสู่ความไม่มั่นคง เศรษฐกิจสำหรับคนทั้งมวลเป็นการสร้างทุนทางสังคม และเป็นพื้นฐานของการพัฒนาทุกชนิด

๒. มีพื้นฐานอยู่ที่ความเข้มแข็งของชุมชน ดังได้อธิบายความสำคัญของความเป็นชุมชนมาแล้วในตอนก่อน

๓. มีความเป็นบูรณาการ คือไม่ใช่เป็นเรื่องเศรษฐกิจโดด ๆ แต่เชื่อมโยงกับสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม พร้อมกันไป

๔. อยู่บนพื้นฐานความเข้มแข็งของตนเอง เช่น การเกษตร

หัตถกรรมไทย อุตสาหกรรมการเกษตร สมุนไพร อาหารไทย การท่องเที่ยว
เหล่านี้ล้วนอยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมไทยเป็นจุดแข็งของไทย
ที่คนอื่นไม่มี

๕. การจัดการและนวัตกรรมต่าง ๆ เพื่อเพิ่มความก้าวหน้าให้แก่
เรื่องพื้นฐาน ทำให้มีผลวัดอย่างไม่หยุดนิ่ง

การรวมตัวทำอาชีพต่าง ๆ

หัวใจของเศรษฐกิจพื้นฐานอยู่ที่การรวมตัวของชาวบ้าน ในการทำ
อาชีพต่าง ๆ เช่น เกษตรผสมผสาน ทำให้มีอาหารกินพอเพียงเหลือขาย มี
ความเป็นป่า เพราะปลูกต้นไม้เป็นร้อยๆ ชนิด ซึ่งรวมถึงสมุนไพร และไม้
ยืนต้น ซึ่งสามารถเอามาทำกระดาน กระดานสวยๆ มีตลาดไม่มีที่สิ้นสุด
ทั้งในประเทศและต่างประเทศ และตลาดเป็นของผู้ขาย ต้นไม้ต้นหนึ่ง
ถ้ารู้จักทำประโยชน์จะทำได้ถึง 12,000 บาท ในจังหวัดขอนแก่น ที่นาย-
แพทย์อภิสิทธิ์ ช่างวางกูร ส่งเสริมอยู่ใน 41 หมู่บ้าน มีต้นไม้เพิ่มขึ้น
200,000 ต้น คิดเป็นมูลค่าถึง 2,400 ล้านบาท นายสิทธิพันธ์ ปรัชญพฤษ์
เกษตรกรที่อำเภอสะตึก จังหวัดบุรีรัมย์ มีต้นไม้เป็นแสนต้น

การเกษตรผสมผสาน นอกจากทำให้มีอาหารกินอย่างเหลือเฟือ
แล้ว ยังสร้างรายได้ สร้างความเป็นป่า ซึ่งเป็นการสะสมทุนทางสิ่งแวดล้อม
และประกันความมั่นคงให้อนาคต

การแปรรูปอาหาร ทุกตำบลควรมีอุตสาหกรรมแปรรูปอาหาร
เช่น มีโรงสี มีโรงทำน้ำมะเขือเทศ น้ำผลไม้ ทำหีบห่ออาหาร สำหรับส่ง
จำหน่ายในตลาดด้วย brand name ของชุมชนที่เชื่อมโยงกับการส่งออก
เช่น ทำ Instant ดมย่ำส่งไปขายทั่วโลก

หัตถกรรม ควรประดิษฐ์สินค้าหัตถกรรมนานาชนิดจากวัตถุดิบ
ที่หาได้ในท้องถิ่น

ธุรกิจ ธุรกิจชุมชน ประกอบด้วย การตั้งปั้มน้ำมัน การขายผลิต
ผลการเกษตร เช่น อาหารปลอดสารพิษ ผลไม้ ตั้งร้านขายอาหาร ขาย
สมุนไพร จัดการท่องเที่ยวชุมชน และทุกตำบลควรมีพิพิธภัณฑ์ตำบล

ศูนย์การแพทย์แผนไทย แต่ละตำบลควรมีศูนย์การแพทย์แผนไทย
หนึ่งแห่ง และมีเกษตรกรที่ได้รับการฝึกเป็นผู้บริการ เริ่มด้วย 3 อย่าง คือ
ให้บริการนวดแผนไทย ประคบด้วยสมุนไพร จำหน่ายสมุนไพร และ ยา
สมุนไพร ที่พิสูจน์แล้วว่ามิใช่ประโยชน์จริงมีอยู่ ๒๐-๓๐ ชนิด ศูนย์การแพทย์
แผนไทย จะทำให้สามารถประหยัดค่าใช้จ่ายและเพิ่มพูนรายได้ให้ชุมชน

กองทุนชุมชน แต่ละหมู่บ้าน หรือตำบล ควรมีกองทุนหรือธนาคาร
ชุมชน ที่ชาวบ้านรวมตัวกันออมทรัพย์ ให้กู้ยืมไปประกอบอาชีพ นำผล
ประโยชน์ที่ได้ส่วนหนึ่งไปจัดสวัสดิการให้สมาชิก เช่น การศึกษา การป่วย
การตาย ทั้งนี้โดยชาวบ้านเป็นผู้จัดการเอง เมื่อมีกองทุนของตนเองเช่นนี้
ชุมชนจะเข้มแข็งขึ้นมา

X การรวมตัวกันทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจพื้นฐานเช่นนี้ ถ้าทำกันทุก
หมู่บ้าน ทุกตำบล จะขจัดความยากจนได้ทั่วประเทศ พร้อมๆ กับสร้าง
ความเข้มแข็งของชุมชน เป็นการอนุรักษ์ และพัฒนาวัฒนธรรม อนุรักษ์
และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อมให้มีความเป็นป่า จากการทำเกษตรผสมผสานขึ้น
เต็มประเทศ เป็นการเพิ่มทุนทุกๆ ทางพร้อมกัน คือ

- ทุนทางสังคม
- ทุนทางวัฒนธรรม

- ทูทางสิ่งแวดลอม

- ทูทางเศรษฐกิจ

เหล่านี้ คือ “โครงสร้างทางศีลธรรม” เมื่อมีโครงสร้างทางศีลธรรม
ความมีศีลธรรมก็จะผุดบังเกิด (emerge) (ดูเรื่องการผุดบังเกิดในตอน ๔)
คือ การอยู่ร่วมกันด้วยสันติระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และระหว่างมนุษย์กับ
ธรรมชาติแวดลอม ความมีศีลธรรมที่เกิดขึ้นก็จะไปช่วยให้เศรษฐกิจ สังคม
และสิ่งแวดลอมเพิ่มพูนความดียิ่งๆ ขึ้น

ศีลธรรมไม่เกิดโดยมีเพียงการสั่งสอนศีลธรรมเท่านั้น แต่จะเกิด
ขึ้นจากการสร้างโครงสร้างทางสังคมอันเป็นโครงสร้างทางศีลธรรม และ
ทำให้สามารถพัฒนาจิตใจให้สูงยิ่งๆ ขึ้นไป

ประชาคมตำบล

จุดยุทธศาสตร์ของเศรษฐกิจชุมชน

ในการสร้างเศรษฐกิจพื้นฐานหรือเศรษฐกิจพอเพียงขึ้นทั่วประเทศ ตำบลควรเป็นจุดยุทธศาสตร์ ทั่วประเทศมีประมาณ 7,000 ตำบล แต่ละตำบล ประกอบด้วยประมาณ 10 หมู่บ้าน ที่ตำบลมีสภาตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ที่เกิดขึ้นโดยกฎหมาย เป็นนิติบุคคล และมีงบประมาณ

แต่ อบต. ไม่ควรจะทำตัวเป็นองค์กรการปกครอง เพราะแนวทางการปกครองล้ำสมัยแล้ว ถ้ายังขึ้นปกครองก็จะขัดแย้งและรุนแรง แต่ควรส่งเสริมความเป็นประชาคม ประชาคมตำบลส่งเสริมกิจกรรม เศรษฐกิจพื้นฐานตามที่กล่าวในตอน ๑๐ ข้างต้น

ในตำบลแต่ละตำบลยังประกอบด้วยองค์กร และบุคลากรอื่นๆ อีกดังต่อไปนี้

- มีวัดประมาณ	5	วัด
- โรงเรียนประมาณ	5	แห่ง
- สถานีอนามัย	1	แห่ง
- พัฒนาการตำบล	1	คน
- เกษตรตำบล	1	คน
- หมู่บ้านประมาณ	10	หมู่บ้าน

“ทุนทางสังคม” ในตำบล มีมากพอที่จะสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจพื้นฐานได้ทุกตำบล หากสมาชิกและองค์กรต่างๆ ในตำบลไม่ต่างคนต่างทำ แต่มาร่วมคิดร่วมทำ เกิดความเป็นประชาคมตำบล ที่พุ่งเป้าไปสู่การส่งเสริมกิจกรรมเศรษฐกิจพื้นฐาน ตามที่กล่าวถึงในตอนก่อน ให้ครบทุกหมู่บ้าน

เศรษฐกิจพื้นฐาน ไม่ใช่เป็นเรื่องเศรษฐกิจเท่านั้น แต่เป็นเรื่องสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การศึกษา จิตใจ ศิลธรรม และสุขภาพ พร้อมกันไปในตัว ฉะนั้นทุกฝ่ายไม่ว่าสังกัดองค์กรใด ควรจะเข้ามาร่วมมือกันส่งเสริมเศรษฐกิจพื้นฐาน โดยส่งเสริมให้เกิดประชาคมตำบล ที่ร่วมคิดร่วมทำกิจกรรมเศรษฐกิจพื้นฐาน

เพราะความเคยชินในระบบอำนาจ **อบต.** จะทำตัวเป็นองค์กรการปกครอง และนำไปสู่ความขัดแย้งรุนแรง เพราะแย่งชิงผลประโยชน์สมควรที่ฝ่ายต่างๆ โดยเฉพาะกระทรวงมหาดไทย จะรีบทำความเข้าใจความเป็นประชาคมตำบล และการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อส่งเสริมให้ **อบต.** เปลี่ยนทรศนะจากการใช้อำนาจ ไปสู่การร่วมสร้างประชาคมตำบล และเศรษฐกิจชุมชน

การส่งเสริมให้มี “ประชาคมอำเภอ” โดยมีตัวแทนจาก อบต. ทุกตำบลเข้าร่วมด้วย จะช่วยลดการใช้อำนาจแนวดิ่งของ อบต. ลง

เศรษฐกิจพอเพียง หรือเศรษฐกิจชุมชนโดยประชาคมตำบลนี้ ควรได้รับการส่งเสริมสนับสนุน ๑๐ ประการด้วยกัน ดังจะได้กล่าวในตอนต่อไป

๑๒

วิธีการ 10 ประการ ในการสนับสนุน เศรษฐกิจพอเพียง (ธรรมเนียมแห่งเศรษฐกิจพอเพียง)

ทรัพยากรทั้งของรัฐและเอกชน มีมากเกินไปที่จะสนับสนุนให้ชุมชน และเศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็งทั่วประเทศ แต่ทรัพยากรเหล่านี้ใช้ไปอย่างกระจัดกระจายไม่เป็นระบบ และไม่โฟกัสไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนต่อไปนี่คือการใช้ทรัพยากรอย่างเป็นระบบ และโฟกัสไปสู่การสนับสนุนความเข้มแข็งของชุมชน และเศรษฐกิจชุมชน (ดูรูปที่ ๘)

๑. นโยบาย และกระแอสังคม

เนื่องจากเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน และเศรษฐกิจชุมชนเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่ออนาคตของประเทศ ควรที่ทุกฝ่ายในสังคมควรจะศึกษาให้เข้าใจ และรณรงค์เคลื่อนไหวให้เกิดเป็นทิศทาง และกระแอสังคม กระแอสังคมจะขับเคลื่อนนโยบายและการกระทำไปสู่ความ

เข้มแข็งของชุมชนและเศรษฐกิจชุมชน

ควรทำเรื่องนี้ให้เป็นประเด็นทางการเมือง และท้าทายให้พรรคการเมืองแสดงจุดยืน (platform) เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง หัวหน้าพรรคการเมืองทุกพรรค ควรจะให้ความสนใจเกี่ยวกับเรื่องนี้ นายกรัฐมนตรีต้องสามารถชี้นำประเทศ และเป็นผู้นำในการนำนโยบายไปใช้ให้สำเร็จ ในคณะรัฐมนตรีควรมีรัฐมนตรีอย่างน้อยคนหนึ่งที่ได้รับมอบหมายจากนายกรัฐมนตรีให้ติดตามกำกับให้มีการดำเนินตามนโยบาย

๒. สำรวจผังชุมชนและเครือข่าย

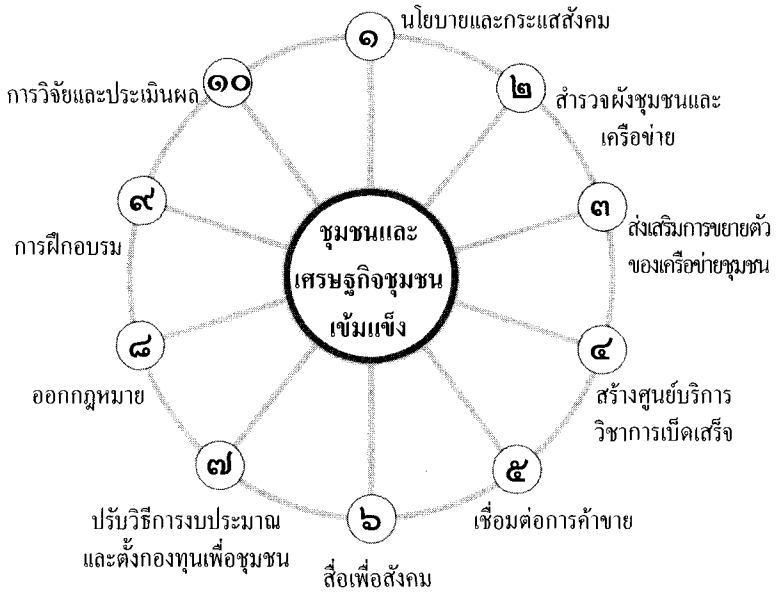
ในแต่ละจังหวัด ควรมีการสำรวจและทำผัง (mapping) ให้ทราบว่า มีชุมชนและเครือข่ายของชุมชนที่เข้มแข็งอยู่แล้วอย่างไรบ้าง ในเรื่องอะไร เพื่อจะได้สนับสนุนได้ถูกต้อง และเพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชาวบ้านในที่อื่นๆ เพื่อให้มีชุมชนเข้มแข็งขยายตัวเพิ่มขึ้น

พัฒนาการตำบล เกษตรตำบล ครู องค์กรพัฒนาเอกชน สถาบัน-ราชภัฏ ควรร่วมมือกันทำการสำรวจให้ได้ข้อมูลที่เชื่อถือได้จริง เพื่อทุกฝ่ายจะใช้ร่วมกัน

๓. ส่งเสริมการขยายตัวของเครือข่ายชุมชน

ส่งเสริมให้หมู่บ้านอื่นหรือตำบลอื่นเรียนรู้จากเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็ง ถ้ามีผังชุมชนเข้มแข็งตามที่กล่าวในข้อ ๒ ข้างบน ก็ทราบว่าจะไปเรียนรู้เรื่องอะไร จากที่ไหนได้บ้าง ถ้าเข้าใจตรงกัน และใช้ผังเดียวกัน การส่งเสริมนี้จะทำโดยหน่วยงานใดก็ได้ ไม่ว่าจะเป็นมหาดไทย เกษตร ศึกษา สาธารณสุข องค์กรพัฒนาเอกชน พระ ชุมชน

วิธีการ 10 ประการ ในการสนับสนุนเศรษฐกิจพอเพียง (ธรรมจักรแห่งเศรษฐกิจพอเพียง)

รูปที่ ๘. ธรรมจักรแห่งเศรษฐกิจพอเพียง (พลังแห่งการขับเคลื่อนวัฏจักร ดุจดอนที่ ๑๓)

เรื่องนี้ทำทำนองเดียวกับการระบาดของโรคติดต่อ คือส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็ง ระบาดขยายตัวออกไปโดยการเรียนรู้จากกัน

ถ้าทำโดยวิธีนี้จะง่ายกว่าทางราชการจะไปเป็นผู้สอนเอง ซึ่งอาจจะสอนไม่ถูก เพราะไม่เคยทำด้วยตนเอง แต่ชาวบ้านที่ได้ลงมือทำด้วยตนเอง สำเร็จมาแล้วจะเป็นครูได้ดี ทางราชการไปร่วมเรียนรู้และสนับสนุน ขอให้ทางราชการวางบทบาทให้ถูกต้องแล้วจะสบายและสำเร็จ

๔. สร้างศูนย์บริการวิชาการเบ็ดเสร็จ (one-stop service)

เมื่อชาวบ้านรวมตัวกันทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เช่น เกษตรผสมผสาน หรือการค้าขาย ต้องกระเสือกกระสนวิ่งหาวิชาการด้วยความยากลำบาก เช่น จะเริ่มต้นอย่างไร จะได้พันธุ์ไม้จากที่ไหน จุดสระอย่างไร ค้าขายอย่างไร คุณภาพดิน คุณภาพน้ำ ฯลฯ เพราะแหล่งวิชาการอยู่ห่างไกล และกระจัดกระจาย

ในแต่ละอำเภอควรมีศูนย์วิชาการเบ็ดเสร็จ ทั้งเรื่องเกษตร อุตสาหกรรมชุมชน การค้าขาย รวมกันอยู่ที่เดียว โดยใช้กำลังคนที่มีอยู่แล้วมารวมกันที่นี้ ศูนย์วิชาการนี้จะต้องทำการศึกษาสำรวจให้เข้าใจชุมชน จึงจะให้บริการชุมชนได้ถูกต้อง รัฐบาลจะต้องเข้ามาจัดในเรื่องนี้ เพราะหน่วยราชการไม่สามารถประสานงานเอากำลังของต่างกรมไปรวมกันไว้ ณ ที่เดียวกันได้

๕. เชื่อมต่อการค้าขาย

ชุมชนมีกำลังน้อย และช่วงสั้น ควรจะมีการเชื่อมต่อให้มีกำลังและมีช่วงยาวขึ้น โดย

กระทรวงมหาดไทย จัดลานค้าในระดับอำเภอทุกอำเภอ ให้เกษตรกรสามารถนำผลิตผลของเขามาขาย เกษตรกรจะได้เงิน ไม่ใช่จัดร้านขายของให้เกษตรกรซื้อ ซึ่งทำให้เกษตรกรเสียเงิน

บริษัทใหญ่ ๆ เพื่อชุมชน สามารถรับผลิตผลของชุมชนส่งไปขาย ศูนย์การค้าในเมือง และส่งออกต่างประเทศ

ระบบการค้าขายเชื่อมต่อเช่นนี้ จะทำหน้าที่เป็นระบบข้อมูลข่าวสารให้ชุมชน ว่าอะไรขายได้ อะไรขายไม่ได้ ราคาเท่าไร ระบบข้อมูล โดยการ

เชื่อมต่อเช่นนี้ จะทำให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้น

๖. สื่อเพื่อสังคม

รัฐบาลควรส่งเสริม สนับสนุน และใช้กฎหมาย ให้สื่อต่างๆ ให้ความสนใจเรื่องชุมชน และสื่อเรื่องชุมชน ตลอดจนให้มีวิทยุชุมชน ที่ชุมชนจะใช้สื่อสารกันไปได้

สื่อเพื่อสังคม หรือสื่อเพื่อชุมชนนี้จะทำให้เกิดกระแสสังคมตามข้อ ๑ และเป็นเครื่องมือเรียนรู้ของชุมชน ที่จะทำให้ชุมชนเข้มแข็งโดยรวดเร็ว เรื่องนี้จึงสำคัญยิ่งนักที่ต้องทำให้ได้

๗. ปรับวิธีงบประมาณ และตั้งกองทุนเพื่อชุมชน

มีกำลังทางราชการที่ทำงานในชุมชนเป็นอันมาก แต่กำลังเหล่านี้เอากรมเป็นตัวตั้งมากกว่าเอาชุมชนเป็นตัวตั้ง จึงไม่ค่อยได้ผล เกิดความสูญเปล่ามาก ไม่ประสานกันในพื้นที่ ควรมีการปรับวิธีการงบประมาณ ให้เอาพื้นที่หรือชุมชนเป็นตัวตั้ง จะประหยัดงบประมาณได้มาก และช่วยให้ชุมชนเข้มแข็งจริง ครม. โดยเฉพาะนายกรัฐมนตรีจะต้องสั่งการในเรื่องนี้

กองทุนเพื่อชุมชน ที่เป็นอิสระและมีประสิทธิภาพ จะเป็นเครื่องมือให้ชุมชนเข้มแข็งโดยรวดเร็ว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังควรจะเข้ามาเอาใจใส่ดูแลในเรื่องนี้

๘. ออกกฎหมายเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน

รัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๐ มีโครงสร้างที่จะส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ควรมีการศึกษาให้ดี และนำมาออกกฎหมายให้มีการปฏิบัติ

รวมทั้งศึกษาโครงสร้าง และกระบวนการที่จะส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน
ยกเลิกกฎหมายที่ขัดขวาง บัญญัติกฎหมายที่ส่งเสริม คณะนิติศาสตร์ใน
มหาวิทยาลัย ควรจะมีโครงการกฎหมายเพื่อชุมชนทำงานร่วมกับองค์กรที่
ทำงานในเรื่องนี้ เพื่อเป็นพลังในการพัฒนากฎหมายเพื่อชุมชน

๕. การฝึกฝนอบรมทักษะการสร้างความเป็นชุมชน

ในการส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มสร้างความเป็นชุมชนทั่วประเทศ
ต้องการผู้มีทักษะเป็นจำนวนมาก ในขั้นต้นควรรวมกำลังกันให้การฝึก
อบรมอย่างเข้มข้นกับคนจำนวนหนึ่ง ประมาณ ๑๐๐-๒๐๐ คน เพื่อเป็นกำลัง
ในการประสานงาน

ในระยะต่อไป ควรจะมีการตั้งศูนย์วิจัย และพัฒนาทักษะการสร้าง
ความเป็นชุมชนในมหาวิทยาลัย และสถาบันราชภัฏทุกแห่ง อาจตั้งในคณะ
รัฐศาสตร์ หรือสังคมศาสตร์ หรือศึกษาศาสตร์ ศูนย์เหล่านี้ควรรวบรวม
ความรู้เกี่ยวกับวิธีการที่ส่งเสริมให้คนทำงานแบบรวมกลุ่ม AIC เป็นวิธี
การหนึ่งในบรรดาวิธีการทั้งหลาย มหาวิทยาลัยและสถาบันราชภัฏควร
จะเข้ามาทำความเข้าใจเรื่องนี้เพื่อจัดตั้งศูนย์ดังกล่าว นอกจากนั้นองค์กร
พัฒนาเอกชน ภาคธุรกิจ หรือแม้หน่วยราชการ ถ้าทำได้ ควรตั้งศูนย์หรือ
สถาบันสำหรับฝึกอบรมให้ทำงานร่วมกันเป็น การที่ต้องมีศูนย์เช่นนี้
จำนวนมาก เพราะความต้องการฝึกอบรมให้คนทำงานร่วมกันเป็นนั้นเต็ม
ประเทศไปหมด ในทุกเรื่อง

๑๐. การวิจัยเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนและการประเมินผล

กิจกรรมตั้งแต่ ๑ ถึง ๕ ล้วนต้องการการวิจัยเพื่อสร้างความรู้และ

เอาความรู้ไปใช้ จะได้ทำงานได้ถูกต้อง ควรมีการเพิ่มงบประมาณการวิจัย เพื่อความเข้มแข็งของชุมชน โดยมีกลไกการจัดการที่อิสระ และมีคุณภาพ เช่น สกว. ควรมีการวิจัยประเมินผลว่างานต่างๆ ที่ทำ ได้ผลมากน้อย เพียงใด เพื่อนำผลการวิจัยไปปรับการกระทำให้ดียิ่งๆ ขึ้น

แต่ละองค์ประกอบทั้ง ๑๐ ประการล้วนมีความสำคัญ ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นการกล่าวอย่างย่อ ควรพิจารณาทำความเข้าใจแต่ละองค์ประกอบ และความเชื่อมโยงขององค์ประกอบด้วย ถ้าทำได้ครบทั้ง ๑๐ องค์ประกอบ ธรรมจักรแห่งเศรษฐกิจพอเพียงก็จะหมุนไป ส่งให้มีชุมชนเข้มแข็งขยายตัวเพิ่มขึ้น จนที่สุดเต็มประเทศ ทั้งในชนบทและในเมือง

แต่ก็ยังมีคำถามอีก คือ ที่พูดมาทั้ง ๑๐ ประการ ถ้าไม่มีใครทำ หรือทำไม่เป็นละ จะทำอย่างไร

ตอนที่ ๑๓ จะกล่าวถึงพลังขับเคลื่อนวัฏจักรดังกล่าว

กลุ่มไม่เป็นทางการ และประชาคม พลังแห่งการขับเคลื่อนงานที่ยาก

ในการทำงานใดๆ เมื่อใช้กลไกที่เป็นทางการ ดูยากลำบากและติดขัดไปหมด ไม่มีพลัง และบ่อยๆ ครั้งไม่ได้ทำ หรือทำไม่สำเร็จ เพราะความจำกัดของกลไกทางการหลายอย่าง เช่น

- ขาดความเป็นอิสระ เพราะการรวมศูนย์อำนาจ
- คนที่มีตำแหน่งขาดความสามารถที่เหมาะสมกับหน้าที่
- การทำงานมักเอากรรมไม่ใช่งานเป็นตัวตั้ง
- ทำงานแบบแยกส่วนตามสายบังคับบัญชา
- เปลี่ยนแปลงบ่อย ขาดความต่อเนื่อง

เมื่อตั้งคณะกรรมการที่เป็นทางการขึ้นมา ก็ติดขัดไปหมด เช่น ประชานกรรมการไม่ว่าง กรรมการไม่มีความรู้ในเรื่องนั้นๆ คนจำนวนมากอยากได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการแต่ไม่ได้อยากทำงาน ฯลฯ ฉะนั้นแม้มีคณะ-

กรรมกรต่างๆ มากมาย งานก็ไม่เดิน คนที่ตั้งใจคืออยากเห็นการแก้ปัญหา ก็รู้สึกท้อแท้ หมดหวัง หงุดหงิด ไม่รู้จะทำอย่างไร

ตรงนี้มีเคล็ดลับนิดเดียว คือ การรวมกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการ การรวมกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการ มีคุณสมบัติตรงข้ามกับกลไกที่เป็นทางการดังกล่าวข้างต้น คือ

- คนที่มาร่วมและกลุ่มมีความเป็นอิสระไม่ขึ้นกับใคร
- เฉพาะคนที่มีฉันทะในเรื่องนั้นๆ มาร่วมกัน
- สามารถเอางานเป็นตัวตั้งเพราะไม่ต้องขึ้นกับการบังคับบัญชาของหน่วยงานต้นสังกัด
- ไม่ทำงานแยกส่วนตามสายบังคับบัญชา
- มีความต่อเนื่อง เพราะไม่มีใครปลด เนื่องจากไม่ใช่การทำโดยตำแหน่ง

กลุ่มไม่เป็นทางการอาจเรียกว่ากลุ่ม หรือชมรม หรือในชื่ออื่น ประกอบด้วยผู้ที่สนใจในเรื่องนั้นๆ ไม่ว่าจะสังกัดหน่วยงานอะไร มารวมกลุ่มกัน ร่วมคิดร่วมทำ อย่างยาวนานต่อเนื่อง

คำว่ากลุ่มไม่เป็นทางการ ไม่ได้แปลว่ากลุ่มต่อต้านทางการ หรือกลุ่มแอนตี้ทางการ เพียงแต่หมายถึง การมารวมตัวกันโดยสมัครใจ โดยส่วนตัว ไม่ใช่โดยตำแหน่ง กลุ่มไม่เป็นทางการทำงานเชื่อมโยงกับหน่วยงานที่เป็นทางการได้ทุกชนิด ท่ามกลางความผันผวนไม่แน่นอน มีความแปรผัน (variable) ของความเป็นทางการ กลุ่มไม่เป็นทางการเป็นตัว K หรือความต่อเนื่อง อาจเรียกว่าเป็นกลุ่ม K เมื่อมีกลุ่ม K อยู่ในสมการของความร่วมมือ ช่วยให้ส่วนอื่นๆ แม้อันแปรผันโดยตัวมันเอง แต่เมื่อมาเชื่อมโยงกับความต่อเนื่อง (K) ก็ช่วยให้ระบบทั้งหมดมีความต่อเนื่อง และมี

พลังสร้างสรรค์

แท้ที่จริง กลุ่มไม่เป็นทางการก็คือชุมชนนั่นเอง ลองย้อนกลับไปอ่านเรื่อง ความเป็นชุมชนในตอนที่ ๕ จะเข้าใจว่าทำไมกลุ่มไม่เป็นทางการจึงมีพลังสร้างสรรค์ ในแกนกลางของกลุ่มไม่เป็นทางการมีคน 2-3 คน หรือแม้แต่คนเดียวที่มีลักษณะพิเศษ คือ เป็นอิสระ ไม่มีข้างไม่มีขั้ว ไม่เกลียดใคร ไม่เอาตัวเองเป็นที่ตั้ง พร้อมทั้งจะประสานกับฝ่ายต่างๆ เมื่อมีคนลักษณะอย่างนี้เป็นแกนก็จะดึงฝ่ายต่างๆ ทั้งนักวิชาการ ผู้นำชุมชน ข้าราชการ กระทรวงต่างๆ นักการเมือง สื่อมวลชน เข้ามาร่วมคิดร่วมทำ เกิดเป็นประชาคมในเรื่องนั้นๆ ด้วยความเป็นอิสระไม่มีข้างไม่มีขั้ว เมื่อราชการและการเมืองเข้ามาร่วมด้วย ก็ไม่ติดขัดด้วยความเป็นข้างเป็นขั้ว ประชาคมแห่งความร่วมมือจึงใหญ่ขึ้นเรื่อยๆ เกิดพลังงานทางสังคม (social energy) ที่จะขับเคลื่อนแก้ปัญหาต่างๆ ได้

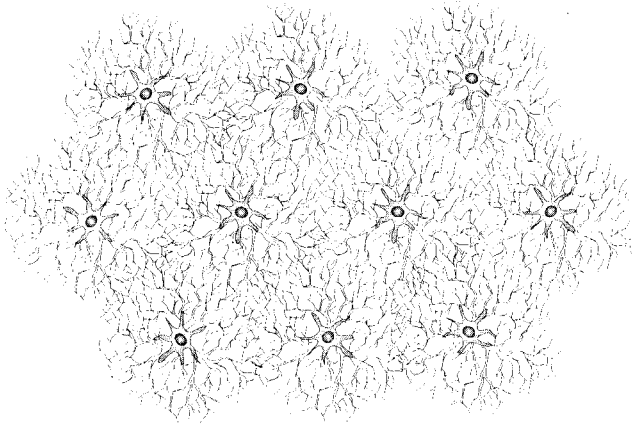
ปัญหาที่ยากและสลับซับซ้อน ฝ่ายการเมืองหรือราชการจะติดขัดแก้ไขไม่ได้ เพราะมีข้อจำกัดดังกล่าวข้างต้น ต้องอาศัยกลุ่มไม่เป็นทางการและการสร้างประชาคม ที่เคลื่อนพลังงานทางสังคม จึงจะแก้ไขได้

ฉะนั้น ถ้าเผชิญกับปัญหาต่างๆ ที่ดูเหมือนไม่มีทางทำให้สำเร็จได้ อย่าเพิ่งสิ้นหวัง ขอให้นึกถึงกลไกกลุ่มไม่เป็นทางการ และการเคลื่อนไหวประชาคม ตามที่กล่าวนี้

พลังสร้างสรรค์ของแต่ละปัจเจกบุคคล และตาข่ายสังคม

ในอนาคต สังคมจะประกอบด้วยกลุ่มหรือชุมชนที่เชื่อมโยงกันเป็นตาข่ายสังคม (social network) ทำนองเดียวกับตาข่ายเซลล์สมอง (neural network) สมองมีโครงสร้างที่วิจิตรและวิเศษที่สุดในบรรดาโครงสร้างทั้งหมดในจักรวาล จึงมีศักยภาพอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

ในสมองแต่ละคนจะมีเซลล์สมอง (neuron) ประมาณ 10^{11} หรือแสนล้านตัว แต่ละตัวมีเส้นใยที่ยื่นไปสัมผัสกับเส้นใยของเซลล์สมองอื่นๆ ประมาณ 80,000 จุด ตาข่ายของเซลล์สมอง 100,000,000,000 ตัว คุณจุดเชื่อม (synaps) อีกตัวละ 80,000 จุด จึงเป็นตาข่ายเซลล์สมองที่หนาแน่นเกินจินตนาการ เซลล์สมองแต่ละตัวเป็นจุดของการเรียนรู้ของตัวอื่น ในวงจรแห่งการเรียนรู้ประกอบด้วย feed back loop เพื่อให้มีการปรับความรู้ได้ถูกต้อง สมองจึงเป็นโครงสร้างที่มีศักยภาพในการเรียนรู้สูงสุด

รูปที่ ๕. เซลล์สมองแต่ละตัวเชื่อมโยงกับตัวอื่นๆ ประมาณ ๘๐,๐๐๐ จุด เกิดเป็นตาข่ายเซลล์สมอง (neural network) ซึ่งมีพลังเรียนรู้สูงสุด

ทำให้มนุษย์มีพลังปัญญาที่จะบรรลอะไรรู้ก็ได้

ในอนาคตสังคมจะประกอบด้วยกลุ่มคนหรือชุมชนที่เข้ามาเชื่อมโยงกันเป็นตาข่าย เช่นเดียวกับโครงสร้างในสมอง (รูปที่ ๕) สมมติให้เซลล์สมองแต่ละตัวเป็นกลุ่มคนหรือชุมชน ในแต่ละชุมชนนอกจากจะประกอบด้วยบุคคลแต่ละบุคคลที่เป็นบุคคลเรียนรู้ ชุมชนก็เป็นชุมชนเรียนรู้ และแต่ละชุมชนยังเชื่อมโยงกับชุมชนอื่น เกิดเป็นตาข่ายแห่งการเรียนรู้ (learning network) ที่มีพลังทางปัญญาสูงยิ่ง เมื่อเกิดตาข่ายสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีพลังทางปัญญาสูงยิ่ง ก็จะแก้ปัญหาได้และเป็นสานตสังคม หรือสังคมสันติ-ประชาธิปไตย

ฉะนั้น คนแต่ละคนสามารถเป็นพลังสร้างสรรค์ในตาข่ายสังคมนี้ แม้ขณะนี้จะเผชิญกับความยากลำบากหรือวิกฤตการณ์ใดๆ จงอย่าได้หมด

หวังหรือทอดอຍ พร้อมๆ กับวิกฤตที่ไม่มีทางออก มีสิ่งใหม่กำลังจะเกิดขึ้น คือโลกแห่งความเป็นชุมชน ที่ทุกคนมีความหมาย และรวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อน และเชื่อมโยงเป็นดาข่าย เป็นโครงสร้างใหม่ในโลก ที่มนุษย์มีความหมายและมีความสร้างสรรค์ได้เต็มตามศักยภาพ

แต่ละคนนอกจากจะทำอะไรและเรียนรู้ด้วยตนเอง ก็ควรจะรวมกลุ่มกัน จะ 4-5 คน หรือ 6-7 คน หรือ 10 กว่าคน หรือมากกว่านั้นก็แล้วแต่ ที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการปฏิบัติร่วมกัน และมีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ นั่นคือสร้างความเป็นชุมชน และเชื่อมต่อกับชุมชนอื่นๆ ท่านจะพบความสุข ความชื่นชมยินดี และบรรลุความสร้างสรรค์อย่างไม่เคยมาก่อน และมีส่วนสร้างสังคมโลกใหม่ อันเป็น สังคมสันติประชาธรรม

๑๕

สรุป

ในการสร้างสังคมสันติประชาธรรมให้สำเร็จ ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบ หรือขั้นของสังคมให้ครบทั้ง ๕ คือ ศีลธรรมเข้มแข็ง ปัญญาเข้มแข็ง เศรษฐกิจถูกต้อง รัฐถูกต้อง และสังคมเข้มแข็ง ทั้ง ๕ คือเบญจขั้นของสังคม ขั้นทั้ง ๕ มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยง และมีผลถึงกัน ต้องพัฒนาให้ครบทั้ง ๕ ประการอย่างเชื่อมโยงกัน จึงจะเกิดสังคมสันติประชาธรรม การพัฒนาอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเอกเทศ จะเป็นเศรษฐกิจที่ดี ศีลธรรมที่ดี จะไม่ได้ผล

ในองค์ประกอบทั้ง ๕ “สังคมเข้มแข็ง” เป็นฐาน ถ้าสังคมเข้มแข็ง เศรษฐกิจจะดี การเมืองจะดี ศีลธรรมจะดี และทำให้ปัญญาเป็นไปด้วยดี ฉะนั้น ยุทธศาสตร์ชาติควรพุ่งเป้าไปสู่การสร้างสังคมเข้มแข็ง ใช้สังคมเข้มแข็ง เป็นเครื่องพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และศีลธรรม

สังคมเข้มแข็ง หมายถึง สังคมที่มีการรวมกลุ่มกันในรูปต่างๆ เช่น
ชมรม สมาคม มูลนิธิ สหกรณ์ ชุมชน หรือประชาคม เมื่อมีการรวมตัวกัน
เป็นชุมชน หรือประชาคม จะเกิดพลังสร้างสรรค์ที่สามารถป้องกันสิ่งร้าย
และสร้างสิ่งดีทุกอย่าง ทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม
การเมือง และสุขภาพ

การพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง หรือเศรษฐกิจพื้นฐาน หรือเศรษฐกิจ
 ชุมชน ควรเป็นระเบียบวาระแห่งชาติที่ทุกฝ่ายเข้ามาทำความเข้าใจ และจับ
 เคลื่อนให้เกิดขึ้น เพราะจะสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และศีล-
 ธรรม ระบบราชการและระบบการศึกษา อาจสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนไม่เป็น
 เพราะได้ทิ้งชุมชนไปเสียนาน แต่มีชุมชนและเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็งที่
 สามารถเป็นศูนย์ฝึกให้ชุมชนอื่นๆ ได้ ทางราชการควรไปแสวงหาชุมชน
 และเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็งเหล่านั้นในทุกพื้นที่ และส่งเสริมให้ชุมชน
 อื่นๆ ไปศึกษาจากชุมชนที่ประสบความสำเร็จแล้วนั้น เพื่อทำให้เกิดชุมชน
 เข้มแข็ง และเศรษฐกิจชุมชนใหม่ๆ เพิ่มขึ้นขยายตัวออกไปให้เต็มพื้นที่

มีวิธีการ ๑๐ ประการที่จะสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนตั้งแต่นโยบาย
 ไปจนถึงการวิจัย ถ้ามีการกระทำครบทั้ง ๑๐ วิธี ธรรมจักรแห่งเศรษฐกิจ
 พอเพียงก็จะหมุนไปส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็งเต็มประเทศ ในด้านหนึ่ง นายก-
 รัฐมนตรีควรจะเป็นผู้นำในยุทธศาสตร์ชาติเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ในอีก
 ด้านหนึ่ง ควรมีการรวมกลุ่มกันอย่างไม่เป็นทางการ โดยฝ่ายต่างๆ ในสังคม
 และสร้างความเป็นประชาคมที่จะผลักดันวงล้อแห่งเศรษฐกิจพอเพียงให้
 หมุนไป

คนไทยทุกคน นอกจากเรียนรู้ และสร้างสรรค์ด้วยตนเองแล้ว ควร
รวมกลุ่มกับคนที่มีความประสงค์ร่วมกัน สร้างความเป็นชุมชน แล้วเชื่อม-

โยงระหว่างชุมชนให้มากขึ้น ๆ จนกระทั่งเกิดเป็นตาข่ายทางสังคม หรือการ
 ถักทอกันทางสังคม การถักทอกันทางสังคมจะให้ความสุขแก่ทุกคน และ
 เกิดพลังทางสังคม ที่จะแก้ไขหรือสร้างสิ่งที่ยาก ๆ ด้วยพลังสร้างสรรค์ของ
 แต่ละคนและของกลุ่ม และเครือข่ายของกลุ่มที่แต่ละคนช่วยกันถักทอ จน
 เกิดเป็นพลังงานทางสังคม จะทำให้เศรษฐกิจเข้มแข็ง สังคมเข้มแข็ง และ
 ศีลธรรมเข้มแข็ง เกิดการพัฒนาอย่างแท้จริง และยั่งยืน

มนุษย์มีศักยภาพอย่างไม่มีที่สิ้นสุด แต่ต้องมีวิธีการส่งเสริมให้
 มนุษย์ได้ใช้ศักยภาพของตนให้เต็มที่ การสร้างสังคมสันติประชาธรรม
 ตามที่กล่าวมา คือ วิธีส่งเสริมมนุษย์ให้ใช้ศักยภาพของตนให้เต็มที่ตาม
 ความเป็นมนุษย์ สร้างการอยู่ร่วมกันด้วยสันติ ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์
 และระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติแวดล้อม นั่นคือสังคมสันติประชาธรรม

“ส

นติประชาธรรม” เป็นสัญลักษณ์ของท่านอาจารย์ป่วย

ลูกศิษย์ลูกหาและผู้ที่เกี่ยวข้องกับท่านอาจารย์ป่วยตลอดจนคนไทย
ทั่วไปที่ต้องการเห็นความดีและความงามบังเกิดขึ้นในบ้านเมืองของเรา
น่าจะพยายามทำความเข้าใจว่า “สังคมสันติประชาธรรม” คืออะไร
และจะสร้างให้เกิดขึ้นได้อย่างไร ปาฐกถาป่วย อังภากรณ์ ครั้งที่ ๖
เรื่อง “ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคม
และศีลธรรม” ที่อยู่ในมือท่านเล่มนี้ เป็นความพยายามที่จะตอบ
คำถามนั้น เพื่อสนองคุณท่านอาจารย์ป่วยและชาติบ้านเมือง โปรด
พยายามทำความเข้าใจ ลองปฏิบัติดัดแปลงปรับปรุงให้ดีกว่าที่
กล่าวไว้ขึ้นไปเรื่อย ๆ เพื่อสร้างสังคมสันติประชาธรรมให้เกิดขึ้นใน
บ้านเมืองของเรา

ประเวศ วะสี

สำนักพิมพ์
หมอลำบ้าน
ประกันคุณภาพ

ISBN 974-8316-54-8

© 1998 Moh-Chao-Ban Publishing House

36/6 Soi Pradipat 10, Pradipat road, Samsen Nai, Phayathai, Bangkok, 10400

Tel. 278-0481, 271-1806 Fax : 271-1806 Printed in Thailand